

Міністерство освіти і науки України  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»  
Філософський факультет  
Кафедра філософії та соціології

**Будз В.П.**

**Методичні рекомендації до курсу**  
**«СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»**  
для студентів напряму підготовки 0301 «Суспільно-політичні науки»,  
спеціальності 6.030101 «Соціологія»

м. Івано-Франківськ

2015 р.

**УДК 316.334.2**

**ББК 60.561.2**

**Б 90**

Рекомендовано до друку Вченою радою філософського факультету  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,  
*протокол № 3 від 28 жовтня 2015 р.*

**Рецензенти:**

**Гнатюк Я.С.** – к.філос.н., доцент кафедри філософії та соціології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

**Голянич М.Ю.** – к.філос.н., професор кафедри філософії та соціології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

**Б 90**

**Будз В.П.** Методичні рекомендації до курсу «Соціологія економіки» для студентів напряму підготовки 0301 «Суспільно-політичні науки», спеціальності 6.030101 «Соціологія». – Івано-Франківськ. – БВ., 2015. – 42 с.

Навчально-методичне видання.

Обсяг 3,74 д.а.

Методичні рекомендації до курсу «Соціологія економіки» розроблено з врахуванням зарубіжного і вітчизняного досвіду.

Методичні рекомендації розраховані на студентів спеціальності «соціологія» вищих навчальних закладів, викладачів та консультантів.

©Будз В.П., 2015 р.

## **ЗМІСТ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»	3
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»	4
ЛЕКЦІЙНА ТЕМАТИЧНО-ЗМІСТОВНА ЧАСТИНА КУРСУ	5
ОРГАНІЗАЦІЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»	16
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	23
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	25
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ	27
ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ	29
ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	34
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ	39

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»

**Мета вивчення навчальної дисципліни.** Мета викладання курсу «соціологія економіки» полягає в дослідженні сутності та специфіки законів та загальних закономірностей соціально-економічних відносин, які виникають у економічній сфері життя і відображають неоднакові соціальні позиції в ньому людей різних соціальних груп та класів, соціальних організацій та інститутів за допомогою соціологічних категорій і методів. У цілому мета соціології економіки полягає у вивченні складу і якісних особливостей тих суспільних груп, взаємодія яких становить основу соціального механізму розвитку економіки, з'ясування специфіки цих групи, аналіз їх основних видів, оцінювання їх якісного складу, динаміки, змісту здійснюваних ними функцій, соціальних форм їхньої взаємодії в економічній сфері. Метою є також дослідження економічних закономірностей, форм і способів економічної поведінки суспільних груп, включаючи ведення приватного підсобного і домашнього господарства, а також епізодичні форми зайнятості, аналіз умов, від яких залежить економічна поведінка груп, їхнє соціально-економічне становище, можливість участі в управлінні господарством і її реалізація, управління економічною діяльністю з боку державних органів і в системі самоуправління тощо; вивчення соціально-економічної свідомості людей і соціальних груп, їхніх інтересів, запитів, ціннісних орієнтирів, громадської думки, життєвих планів, уявлень про шляхи вдосконалення суспільних відносин, у т. ч. розвитку демократії, самоствердження і соціальної ініціативи тощо; розроблення системи соціально-економічного управління господарством, яка забезпечує інтеграцію інтересів різних груп; обґрунтування конкретних шляхів ефективного використання трудового, виробничого та соціального потенціалу особистості і колективів, експериментальна перевірка цих шляхів практикою; забезпечення зворотного зв'язку господарського і соціального механізмів у стані їхнього розвитку, соціологічне забезпечення підвищення ефективності їхнього функціонування.

**Завдання вивчення навчальної дисципліни «Соціологія економіки».** Основними завданнями вивчення дисципліни «соціологія економіки» є: дослідження економічних явищ з точки зору соціологічної методології, вивчення історії формування соціолого-економічних ідей, засвоєння основних категорій соціології економіки, її принципів, законів та основних методологічних концептуальних підходів, соціологічних теорій розвитку та пізнання економічних явищ.

**У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати:** специфіку предмета та об'єкта соціології економіки; основні теоретичні положення курсу соціологія економіки; основні соціологічні проблеми економіки; визначення фундаментальних категорій соціології економіки та їх специфіку; першоджерела соціологічно-економічної думки; основні соціологічні концепції утворення та розвитку економічних систем; основні етапи розвитку соціологічно-економічної думки, внутрішні і зовнішні умови економічного розвитку; особливості впливу чинників на прийняття економічних рішень, особливості економічної системи як системи самоорганізації обміну товарами та послугами у суспільстві; соціологію праці в економічній системі, соціологічні теорії феномену власності в економічній системі, структуру і співвідношення виробництва необхідних штучних та потреб в економіці, особливості психологічного впливу реклами на формування потреб та попиту у населення; соціологічну сутність грошей як економічної цінності. **Вміти:** застосовувати соціологічні знання про сутність економічної системи у своїй професійній діяльності; аналізувати на основі соціологічних методів економічні системи та економічні процеси, на основі соціологічних методів прогнозувати розвиток економічної системи на найближчий період, проводити соціологічні дослідження в сфері економіки.

**Мета проведення лекцій.** Метою проведення лекцій з навчальної дисципліни «соціологія економіки» є теоретичне засвоєння знань у галузі соціології економіки. Лекції проводяться для того щоб дати студентам систематизовані основи наукових знань та практичного досвіду у галузі соціології економіки, подати основні положення, світоглядні та методологічні концепції, парадигми та теорії, в яких аналізуються сутнісні особливості соціологічно-економічних процесів. У цілому, мета лекцій з соціології економіки полягає у систематизації та формуванні у студентів системи соціологічно-економічних знань про особливості протікання економічних процесів на основі усвідомлення загальних закономірностей, принципів, законів та теоретичних підходів до проблемних питань соціології економіки, а також встановлення міжпредметних зв'язків між основними поняттями курсу соціологія економіки та системою соціологічних дисциплін.

**Завдання проведення лекцій.** У результаті проведення лекцій студенти повинні знати: ♦ основні поняття та категорії соціології економіки, ♦ основні принципи соціолого-економічного пізнання дійсності, ♦ методологічні основи соціології економіки, ♦ основні проблемні питання соціології економіки, ♦ основні етапи розвитку соціолого-економічної думки, ♦ особливості співвідношення

фінансового та соціального капіталу в економічній системі. **Вміти** ♦ застосовувати набуті соціолого-економічні знання про сутнісні особливості економічних процесів у практичній діяльності; ♦ дати теоретичне обґрунтування ходу економічних процесів; ♦ пояснити характерні особливості економічних процесів; ♦ обґрунтувати вибір типу економічної системи для її втілення у конкретному суспільстві, виходячи із його ментальних ознак; ♦ проводити теоретичні дослідження сутності економічних систем при написанні наукових робіт; ♦ аналізувати та прогнозувати майбутні шляхи розвитку конкретної економічної системи.

**Мета проведення семінарських занять.** Мета проведення семінарських занять з соціології економіки полягає у тому, щоб на основі постановки проблемних питань практично підтвердити окремі теоретичні положення з соціології економіки, а також у набутті практичних умінь та навичок роботи першоджерелами, написанні рефератів, курсових та творчих наукових робіт. На основі детального розгляду студентами окремих теоретичних положень соціології економіки сформувані вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно до сформульованих завдань. Мета семінарських занять з соціології економіки – розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи із соціології економіки і спрямування їх на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів. На основі обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою сприяти розвитку творчої самостійності студентів, поглиблювати їх інтерес до науки і наукових досліджень у галузі соціології економіки, розвивати культуру мови, вміння та навички публічного виступу, участі в дискусії.

**Завдання проведення семінарських занять.** У результаті проведення семінарських занять студенти повинні **знати**: ♦ основні теоретичні положення з соціології економіки, ♦ зміст основних першоджерел з соціології економіки, ♦ основні правила цитування першоджерел, ♦ міжпредметні зв'язки соціології економіки з іншими філософськими науками, ♦ правила участі у дискусії, ♦ логічні правила аргументації думки. **Вміти**: ♦ написати творчу наукову роботу або реферат на задану тему, ♦ визначати предмет і об'єкт дослідження, ♦ аргументовано доводити свою позицію під час дискусії, ♦ самостійно працювати із першоджерелами, ♦ конспектувати основні теоретичні положення прочитаного, ♦ розширювати та поглиблювати наукові знання з галузі соціології економіки на основі самостійної роботи, ♦ розвивати наукове та творче мислення під час дискусії, ♦ розвивати творчу самостійну роботу, ♦ поглиблювати свій інтерес до науки і наукових досліджень у галузі соціології економіки; ♦ дотримуватись і використовувати культуру мови; ♦ публічно висловлювати власну думку під час участі у дискусії.

## НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ

№ з/п	Назва теми	Кількість аудиторних годин	
		Лекцій	Семінарів
<b>Змістовий модуль 1. Соціологія економіки як наука та її історичний розвиток</b>			
1.	<b>Тема 1.</b> Соціологія економіки у структурі гуманітарних наук та у структурі соціології	2	2
2.	<b>Тема 2.</b> Специфіка предмету та об'єкту соціології економіки	2	-
3.	<b>Тема 3.</b> Виникнення та початковий розвиток соціології економіки	2	-
4.	<b>Тема 4.</b> Класичний період розвитку соціології економіки	4	-
5.	<b>Тема 5.</b> Сучасний період розвитку соціології економіки	2	2
6.	<b>Тема 6.</b> Становлення і розвиток соціології економіки в Україні	2	2
<b>Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми соціології економіки</b>			
7.	<b>Тема 7.</b> Людина як суб'єкт економічного життя	2	-
8.	<b>Тема 8.</b> Господарча поведінка людини в контексті соціології економіки	2	-
9.	<b>Тема 9.</b> Господарчі спільноти та їх особливості	2	2

10.	<b>Тема 10.</b> Господарчі організації та їх соціологічний аналіз	2	-
11.	<b>Тема 11.</b> Соціальні інститути економіки та їх соціологічний аналіз	2	2
12.	<b>Тема 12.</b> Ринок праці у соціологічному дискурсі	2	2
13.	<b>Тема 13.</b> Інститут домашнього господарства та його соціологічний аналіз	2	-
14.	<b>Тема 14.</b> Підприємництво як соціально-економічний феномен	2	2
15.	<b>Тема 15.</b> Економічна культура в контексті соціологічного підходу	2	-
16.	<b>Тема 16.</b> Сутність і моделі розвитку світової економіки	2	2
<b>Всього</b>		<b>34</b>	<b>16</b>

## ЛЕКЦІЙНА ТЕМАТИЧНО-ЗМІСТОВНА ЧАСТИНА КУРСУ

### Змістовий модуль 1. Соціологія економіки як наука та її історичний розвиток

#### **Тема 1. Соціологія економіки у структурі гуманітарних наук та у структурі соціології.**

Зв'язок соціології економіки із загальною соціологічною теорією та філософією. Проблема співвідношення суспільної реальності та суспільної дійсності як соціологічного факту. Економіка як сфера суспільного буття. Проблема соціологічного факту в економіці. Специфіка економічних законів та можливість їх дослідження соціологічними методами. Проблема гіпостазування соціологічних та філософських понять у факти. Розуміння економічної реальності як антропологічної реальності. Обмін в економічній системі як обмін антропологічними ресурсами. Праця в економічній системі як антропологічна потреба. Чому людина працює? Структура робочого часу. Власність в економічній системі як потреба та цінність. Аксіологічний вимір економічних процесів. Символічно-симулятивна особливість грошей та кредитних зобов'язань в економічній системі.

#### **Тема 2. Специфіка предмету та об'єкту соціології економіки**

Об'єкт, предмет соціології економіки. Функції соціології економіки. Закони та категорії соціології економіки. Методи соціології економіки. Головні напрями розвитку соціології економіки. Склад і якісних особливості суспільних груп. Механізми розвитку економіки. Якісний і кількісний склад економічних груп. Динаміка та функції економічних груп. Соціальні форми взаємодії соціальних груп в економічній сфері. Економічні закономірності, форми і способи економічної поведінки суспільних груп. Особливості ведення приватного підсобного і домашнього господарства. Аналіз умов, від яких залежить економічна поведінка груп. Можливість участі в управлінні господарством і її реалізація. Управління економічною діяльністю з боку державних органів і в системі самоуправління. Соціально-економічна свідомість людей і соціальних груп, їхніх інтересів, запитів, ціннісних орієнтирів, громадської думки, життєвих планів, уявлень про шляхи вдосконалення суспільних відносин. Шляхи ефективного використання трудового, виробничого та соціального потенціалу особистості і колективів.

#### **Тема 3. Виникнення та початковий розвиток соціології економіки**

Підходи до періодизації розвитку соціології економіки. Донауковий етап зародження соціології економіки. Найдавніші форми організації спільної життєдіяльності людей. Писемні документи Давнього Сходу (III-II тис. до н.е.). Державне регулювання економічних відносин у централізованих суспільствах Давнього Сходу як систематичний облік та опитування зайнятості населення. Наявність елементів «планової» економіки як враховувала міри праці й міри споживання. Примусова регламентація праці і професійне закріплення працівників. Соціальна стратифікація суспільства та професійно-кваліфікаційна структура населення. Форми соціальної організації праці, норми виробітку, розподіл робочої сили, механізми стимулювання праці та її оплати, структуру і тривалість робочого дня. Праця залежних людей (іккару, шушану, гарда) та рабів у секторі економіки близькосхідних суспільств. Ідея непродуктивності рабської праці. Особливості суспільного поділу праці в східних суспільствах. Відокремлення професій як інституціональне закріплення через законодавство й судову практику. Найдавніший інститут мотивації праці - пониження в посаді. Підвищення по службі як засіб заохочення. Використання фізичної і малопrestiжної праці як засобу соціального покарання та економічна санкція. Державно-планомірний розподіл робочої сили, юридичне та організаційне оформлення кола обов'язків за кожною посадою, налагодженість системи трудової мобілізації. Протосоціологічна економічна думка античної Греції.

Проблема редукції праці як зведення складної праці до простої (Ксенофонт). Закон "гармонійної розмаїтості" праці (Платон). Відповідність розмаїтості потреб людей, розмаїтості здібностей до праці та розмаїтість видів праці. Розмаїтість у потребах як імпульс розвитку соціально-економічного життя та виникнення різноманітності його організаційних форм. Потреби людей та виникнення античних міст-полісів. Виникнення високопрофесійних ремесел та античне місто. Зародження професійної і соціально-економічної нерівності міської й сільської праці. Інститут професійного закріплення (Платон) як необхідна умова поліпшення якості продукції, збільшення її кількості й зменшення вартості. Відмінності у розумінні цінової і споживчої вартості (Аристотель). Уявлення про творчу працю як про причину прогресу й розвитку людського суспільства (Лукрецій Кар). Розвиток суспільства при цьому розглядається як безупинний процес. Ідея відмінності людини і тварин на основі знарядь праці. Виготовлення знарядь праці як початок розвитку людської цивілізації. Християнство та економічна діяльність. Аксиологічне вчення про працю (Августин, Тома Аквінський). Етичні мотиви праці. Праця як покарання та спокутування первородного гріха. Праця як забезпечення біологічного існування. Чернецтво, аскеза як важка праця і подвижництво. Праця в арабському світі як джерело всіх багатств (Ібн Хальдун). Праця як джерело створення цінностей. Науковий етап розвитку соціології економіки: початковий період. Протестантизм та значення праці в ньому. Піднесення повсякденної економічно-трудова діяльності мирянина до рівня найвищих релігійних цінностей (Мартін Лютер, Жан Кальвін). Релігійно-моральний зміст праці. Активність, дисципліна, працьовитість, чесна робота і праведно накопичений капітал як ціннісна шкала протестантизму. Праця як обов'язок і честь для всіх членів суспільства (Томас Мор). Опанування землеробства і ремесла кожним членом суспільства. 6-годинний робочий день. Праця як загальний обов'язок для всіх членів суспільства (Томмазо Кампанелла). Корисність і шляхетність праці. 4-годинний робочий день. Праця як джерело всіх чеснот. Критерій розподілу благ за працею. Людина як єдність духовних і фізичних сил (Сен-Симон). Праця як єдність інтелектуальних, фізичних, емоційних здібностей та творчості. Ідея економічного, інтелектуального і морального характеру виробництва. Праця як обов'язок всіх людей, а неробство як неприродне, аморальне і шкідливе явище. Ідея праці як задоволення і привабливості (Шарль Фур'є). ліквідація системи найманної праці, матеріальна забезпеченість працівників, нетривалість робочих змін, усупільнення виробництва, охорона праці, організація "нового порядку" і право усіх на працю. Ідея перетворення праці в першу життєву необхідність і знищення протилежностей між розумовою й фізичною працею. Необхідність відповідності між трудовим середовищем і природою людини (Роберт Оуен). Зв'язок між умовами життя поза сферою праці й відносинами в процесі праці та продуктивності праці. Ідея реалізації трудової активності на всьому потенціалі особистості. Необхідність регулювання й збереження робочого часу та введення засобів безпеки праці. Національна система політичної економії Ф.Ліста. Наці як самостійний суб'єкт економічної діяльності. Німецька історична школа соціології економіки В.Рошер, Б.Гільдебранд, К.Кніс. Історизм: господарське життя на різних історичних етапах і у різних народів має свою специфіку. Антиіндивідуалізм: особливим суб'єктом економіки виступає народ із притаманними йому звичаями, смаками, способом життя і навіть фізичними особливостями; важлива складова природи людини визначається її приналежністю до специфічної цілісності, що історично розвивається. Антиекономізм: заклик "у кожному явищі народного господарства - мати на увазі не лише його самого, але й усе народне життя, в його цілісності. Емпіризм: народне господарство варто вивчати не на рівні загальних законів, а конкретно, шляхом дослідження фактів, за допомогою статистичних документів. Нормативізм: спроба утвердити політичну економію не як "природне вчення людського егоїзму", а як "науку моральну".

#### **Тема 4. Класичний період розвитку соціології економіки**

Позитивний метод соціології економіки О.Конта. Закони функціонування й розвитку суспільства та їх значення для соціології економіки. Закон трьох стадій теологічна (давнина і раннє середньовіччя); метафізична (1300-1800); позитивна (сучасна епоха). Наука як виробнича сила. Заміна військового ладу промисловим. Перемога альтруїзму над егоїзмом, інтеграції над роз'єднанням. Закон поділу й кооперації праці. Поява соціальних і професійних груп та диференціація у суспільстві, підвищення матеріального добробуту людей. Поділ праці як причина концентрації, експлуатації та односторонньої професіоналізації. Вплив поділу праці на спотворення людської особистості, та руйнування фундаментальних засад суспільства - солідарності й консенсусу. Поділ праці й конкуренція як вивернення соціальних відносин навиворіт. Розвиток тільки професійної але не суспільної солідарності. Соціальні почуття як єдність осіб тільки однакової професії. Виникнення корпорацій та внутрішньокорпоративної (еґоїстичної) моралі. Держава як гарант цілісності суспільства. Чіткий поділ влади між церквою (сфера моралі) і державою (сфера політики) як єдиний засіб утримання суспільства від сваволі й терору. Критика О.Контом

економіки як схоластичної гри простими поняттями та як відриву економічних явищ від соціального цілого. Людина як чуттєва, дієва та розумна істота. Спонуки до дії в людини від почуттів та виконання розумом контрольної функції. Теорія соціальної солідарності (Е.Дюркгайма). Роль закону поділу праці для соціальної солідарності. Соціальна та механічна солідарність як первісний стан та домінування примусового колективізму. Значне зростання народонаселення як причина поділу праці. Поділ праці як істотний засіб дотримання суспільного порядку. Поділ праці як мирний спосіб вирішення найгостріших проблем. Критика Дюркгеймом утилітаристського підходу до людських мотивів діяльності. Відмова від психологізму у розумінні мотивів діяльності. Марксистська школа соціології (Карл Маркс, Фрідріх Енгельс). Людина як продукт історичних умов та сукупність усіх суспільних відносин. Буття людини як homo economicus як минулий стан. Потреба звільнення людини від праці й досягнення щастя. Формацийний підхід до розвитку суспільств та економічної діяльності. Німецька історична школа (Г.Шмоллер). Єдність народного господарства, світу культури, мови, історії, звичаїв народу та ідей. Господарська система як організація, якій властивий рівень використання техніки і господарський хід думки у поглядах В.Зомбарта. Пошук «духу господарської епохи» та укладу господарського мислення. Капіталістичний господарський уклад як наслідок фаустівського духу (занепокоєння, заповзятливості, жага наживи). «Формальна соціологія» Г.Зіммеля та пошук "чистої форми" та фіксація в соціальних явищах найбільш стійких та універсальних рис. Обґрунтування соціально-економічної моделі сфери праці, в якій центральною категорією є гроші. Гроші як "чиста форма" економічних відносин та економічна цінність одночасно. Цінність як фундаментальне відношення, яке визначає всі інші форми взаємодії. Набуття продуктом праці (об'єкта матеріального світу) цінності в ідеальному світі. Товар як «згусток» економічних відносин. Виникнення грошей як руйнування особистісного характеру відносин між людьми (безособовість, анонімність). Формування на основі раціональності нового типу людини принципово відкритої для відчуження й грошового розрахунку. Гроші як чинник зрівнювання людей (негативна рівність) як виробників та споживачів речей, створених людською. Категорія "ідеальний тип" (М.Вебер) в оцінці економічних явищ. Соціологія як соціологія економічної поведінки людей. Економічна дія як різновид раціональної поведінки, яка орієнтована на одержання вигоди. Економіка як мирний спосіб контролювання індивідом ресурсів. Економічні процеси та об'єкти (підприємство, сировина, ринок) як цілі і засоби економічної діяльності. Особливості соціолого-економічних поглядів М.Вебера у праці «Протестантська етика й дух капіталізму». Мотиви поведінки споживачів, спосіб життя й стосунки між споживачами як предмет економічної науки поглядах Торстейна Веблена. Історія людської цивілізації як зміна домінуючих у певні періоди історії різних соціальних інститутів (приватної власності, класів, грошової конкуренції) як зразків поведінки й навичок майстерності. Технократична теорія аналізу економіки. Роль менеджерів і науково-технічної інтелігенції в розвитку економіки. Ідея Й.Шумпетера про економічну соціологію як елемент економічної науки. Вивчення мотивів, схильностей, суспільних інститутів та соціальних класів.

### **Тема 5. Сучасний період розвитку соціології економіки**

Т.Парсонс як засновник функціоналізму. Теорія дії. Людина як суб'єкт дії (актор) як елемент більш загальних структур. Вирішальна роль у дії нормативних структур. Системний аналіз економіки як підсистеми суспільства Т.Парсонса та Н.Смелзера. Основні ідеї Н.Смелзера у праці "Соціологія економічного життя". Економічна соціологія як вивчення співвідношення між економічними й неекономічними аспектами соціального життя. Теорія соціального обміну Дж.Хоманса та П.Блау. Ідея "елементарної соціальної поведінки", як основа обмінних відносин. Соціальна поведінка як обмін матеріальними та нематеріальними благами (символи схвалення та престижу). Зв'язок інституціоналізму К. Поланьї та теорії моральної економіки ("moral economy"). Роль в економіці традиційних ("нерациональних") мотивів, які пов'язані з поняттями справедливості, безоплатної допомоги, етики колективного виживання. Екологічна течія соціології економіки А.Стінчкомба. Теорія раціональної соціальної дії Дж.Коулмена. Особливості пояснення виникнення паніки на біржі та відносин довіри в асоціаціях безкоштовного взаємного кредиту. Розуміння альтруїстичної дії як раціональної дії. Нова економічна соціологія Х.Уайта та М.Грановеттера. Сучасне суспільство як суспільство "мереж" (networks) соціальних відносин. Соціальна мережа, як стійка система зв'язків і контактів між індивідами, які не підпорядковані рамкам традиційної дихотомії "ринок - ієрархія". Мережі неформальних відносин у сучасному суспільстві як шляхи пошуку роботи, обміну інформацією, вирішення більшості проблем і конфліктів поза судовою владою. Єдність ділових та соціальних стосунків. Соці-економіка А.Етціоні про моральний вимір в економічній поведінці людини. Ріст інвестицій, масове виробництво та споживання як причина нівеляції інновації Гуннара Мюрдала. Психологічний зміст економіки у поглядах Едмунда Фелпса.



## **Тема 6. Становлення і розвиток соціології економіки в Україні**

Становлення і розвиток соціології економіки в Україні. Протосоціологічні економічні ідеї та їх особливості. Розуміння людини як мікрокосму у Феофана Прокоповича та пошук механізмів і мети людської діяльності. Потреби людини як джерело діяльності. Досягнення щастя як провідний мотив діяльності. Концепція людської активності людини на основі власних рушійних сил й мотивів Григорія Кониського. Людська діяльність як усвідомлена діяльність. Добро як первісна мета діяльності. Людське благо (щастя) як наявність здоров'я, доблесті, задоволення потреб у продовженні роду, почуттєвих насолодах, відчутті добробуту і щасливої долі. Прагнення до щастя як мотив людської діяльності у працях Григорія Сковороди. Праця як початок добра. Необхідність самопізнання як умови успішної діяльності людини. Ідея "спорідненої праці". Природні нахили людини до праці й необхідність їх усвідомлення. Концепція соціальної солідарності М.М.Ковалевського. Розширення сфери солідарності як основа соціального прогресу. Теорія багатофакторності та її значення для розуміння сутності економічних процесів. І.Франко про зв'язок економічної дії із сукупною людською діяльністю. Праця як основа існування людства, його соціального прогресу, добробуту й щастя. Вплив поділу праці на життя людського суспільства. Поділ праці, стан освіти та економіки як основа політичної влади в державі. Ідея господарської діяльності як сукупності людських дій щодо створення матеріальних умов для задоволення людських потреб М.Туган-Барановського. Господарська діяльність як основа людської діяльності. Клас як органічний колектив працівників, які пов'язані загальною традицією, духовною та фізичною спільністю людей у поглядах В.Липинського. Ідея відповідності типу особистості (поєднання задатків, здібностей і якостей) певному роду діяльності. Ідеї суспільства як динамічної життєдіяльної системи, яка утворює сукупність соціальних процесів, діяльності людини як реалізації потреб через свідомо поставлену мету, людину як сукупність біологічних, фізіологічних, психологічних і соціальних механізмів діяльності М.Ю.Шаповала. Проблеми управлінського контролю, колегіальності та єдиноначальності, вдосконалення організаційної структури й стилю управління, відповідності індивідуальних якостей працівників і придатності їх для конкретних професій харківської наукової школи. Методологія "раціональної організації" праці. Розробка теорії соціального зв'язку С.Дністрянського. Виникнення соціальних зв'язків із необхідності задоволення людьми своїх потреб. Наявність норм як умова успішного функціонування соціальних зв'язків. Особливості органічних соціальних зв'язків, які виникають спонтанно та соціальних зв'язків, які утворюються на основі добровільної угоди. Ідея впливу економічної структури суспільства та рівня розвитку продуктивних сил на особливості соціальних відносин В.Воровського. Ідея впливу природного відбору в суспільстві на три основних форми пристосування людей до навколишнього середовища: первинна - технічна, вторинна - економічна, третинна - ідеологічна Д.Садинського. Ідея стихійного (поза волею суб'єкта) та раціоналізованого в економічних процесах О.Мицюка. Тенденція суспільного розвитку до все більшої раціоналізації. Проблеми розвитку соціології в Україні.

## **Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми соціології економіки**

### **Тема 7. Людина як суб'єкт економічного життя**

Виникнення економічних відносин між людьми та їхніми групами з приводу матеріальних речей, обставин, виробництва, розподілу, обміну, привласнення, володіння і використання (споживання) благ. Економічні відносини як різновид суспільних відносин, пов'язаних з особливою діяльністю людей та їхньою взаємодією, спрямованою на забезпечення насамперед матеріальних потреб людського життя та на досягнення певних соціальних переваг і цілей. Індивід в сукупності своїх соціальних зв'язків і включеності у різні соціальні структури. Людина як жива біопсихосоціальна багаторівнева система. Концепції співвідношення біологічного та соціального в людині: біологізаторська; соціальна (соціологізаторська); біосоціальна. Суть біологізаторської концепції як домінування біологічних факторів, які є головними в життєдіяльності людини. Сутність соціологізаторської концепції розуміння людини як соціальної, предметно-діяльної істоти, як носія суспільних відносин. Характеристики соціологізаторського розуміння людини: перебільшення ролі найвищих соціальних впливів на людину; абсолютизація ролі соціального стосовно психіки людини; ігнорування індивідуального рівня буття людини; ігнорування індивідуальних відмінностей людей. Суть біосоціальної концепції людини. Розгляд людини як істоти, яка живе за біологічними та соціальними законами. Людина в концепції І.І.Хоміч як багаторівнева жива система: структурний, функціональний, психічний, свідомий, поведінково-діяльний. Системні характеристики людини: людина - багаторівнева жива система; жива система, що відрізняється від усіх небіологічних систем ознаками життя і своєю поведінкою, неперервна система, система, яка саморегулюється, їй притаманні адаптивні механізми саморегуляції, що дозволяють реагувати зміною

своєї поведінки на будь-яку зміну навколишнього середовища; соціально інтегрована жива система, відкрита система, яка не може існувати в розриві з навколишнім світом, природним і соціальним середовищем, без безперервного обміну з ними речовиною, енергією та інформацією. Людина і середовище як нова система, між елементами якої в процесі еволюції склалася своєрідна динамічна рівновага. Всі рівні людини-системи залучено до виконання центрального завдання - підтримання цілісності, стійкості і здатності до розвитку всієї системи. Соціальні статуси, ролі і типи особистості. Нормативний і функціональний підходи до розуміння структури особистості. Суть нормативного підходу як пошук найсуттєвіших ознак, яким особистість має відповідати в ідеалі. Серед нормативних елементів особистості такими є світогляд, духовне багатство, висока мораль. Функціональний підхід як вияв тих якостей, якими людина наділена як реальний суб'єкт життєдіяльності. У соціологічній структурі особистості є три основні елементи: соціальний статус; соціальну роль; спрямованість особистості. Модель соціально-економічної людини (homo economicus) К.Брукнера і У.Меклінга як "людина винахідлива, оцінююча, максимізує користь".

### **Тема 8. Господарча поведінка людини в контексті соціології економіки**

Моністичні підходи та їх обмеженість щодо дослідження поведінки людини. Факторний підхід до розуміння людини як суб'єкта економічних відносин. Людина як один із ресурсів виробництва, фактор розвитку економіки. Прорахунок людиною при виникненні стимулу у вигляді натурального чи грошового блага можливих наслідків запланованої дії через фактори: відносну корисність блага, що буде отримано, силу власної потреби у ньому; масштаб витрат (затрат часу та інших ресурсів), необхідних для досягнення блага. Зважаючи два види оцінок, господарчий суб'єкт визначає ефективність дії. Його інтерес полягає у максимізації користі чи мінімізації витрат для отримання оптимального набору благ. Слідування інтересу передбачає також, що людина має певну свободу вибору між засобами своєї поведінки. Вплив раціональних мотивів на економічну поведінку людини. Види діяльності багатоманітні (трудова, економічна, освітня, споживацька, спортивна та ін.), як і її форми (масова, колективна, індивідуальна та ін.). Найсуттєвіша з них, що утворює матеріальну основу всіх інших її видів - виробнича діяльність. Вона спрямована на задоволення життєвих потреб людей. З урахуванням багатоманітності цих потреб усяка практична діяльність людей може розглядатись як форма задоволення потреб. Потреби як основний мотив, що спонукає особистість до реальної діяльності, спрямованої на створення умов і засобів задоволення її потреб. Умови діяльності особистості: предметні ситуації; умови спілкування (групи чи колективи); діючі норми та цінності соціальної спільноти і суспільства в цілому; діючі соціальні інститути суспільства; особливості соціальної організації, до якої належать індивіди; соціальні статуси індивідів, які вони займають, і виконувані згідно з цими статусами соціальні ролі. Вплив умов діяльності на соціальну поведінку особистості. Почуття задоволення (або незадоволення) як детермінанти діяльності особистості, що прагне змінити ці умови згідно зі своїми потребами. Взаємодія потреб, ціннісних орієнтацій та інтересів утворює механізм мотивації соціальної діяльності особистості, визначає характер, зміст і цілі її діяльності. Перетворення потреб в інтерес, а інтересу в мету - це дві стадії мотивації особистості, внутрішнього спонукання до діяльності. Існують також зовнішні збудники, або стимули (умови зовнішнього середовища, що є значущими для індивіда). Стимули підсилюють механізм мотивації соціальної діяльності особистості, що зовні виявляється в її соціальній поведінці (тобто конкретних діяч і вчинках стосовно соціальних об'єктів). Чотири рівні поведінки особистості. Перший - реакція суб'єкта на актуальну предметну ситуацію, на специфічні впливи зовнішнього середовища, що швидко змінюють один одного (поведінкові акти). Другий рівень - звичні дії чи вчинки, які є елементами поведінки, її цілеспрямованими актами, що підпорядковуються уявленню про те, якого результату слід досягти. Вчинок - це дія, що сприймається й усвідомлюється суб'єктом як суспільний акт, це виявлення ставлення особистості до інших людей. Він як соціально значуща одиниця поведінки дає змогу встановити відповідність між соціальною ситуацією та соціальною потребою особистості. Третій рівень - це цілеспрямована послідовність вчинків або соціальних дій людини в тій чи іншій сфері життєдіяльності, що мають на меті істотно віддалені цілі, досягнення яких забезпечується системою вчинків. Четвертий рівень - це реалізація життєвих цілей. Цей рівень поведінки особистості має для соціології першорядне значення, оскільки пов'язаний із процесом реалізації життєво важливої для індивіда мети. Плюралістичний підхід до розуміння поведінки людини (за П.Сорокіним). Сукупність умов, що визначають поведінку людини: космічні (фізико-хімічні), біологічні, соціально-психічні. Системно-структурний підхід до поведінки людини. Людина як багаторівнева жива система. Соціологічна модель господарчої поведінки. Типологізація мотивації дії за М.Вебером: цілераціональна дія - продумане використання умов і засобів для досягнення поставленої цілі; ціннісно-раціональна дія - основана на вірі у самодостатні цінності (релігійні, естетичні); афективна дія - зумовлена емоційним

станом індивіда, його безпосередніми почуттями; традиційна дія - основана на тривалій звичці чи звичаї

### **Тема 9. Господарчі спільноти та їх особливості**

Основними історичними детермінантами формування соціальних спільнот є: умови соціальної реальності, які вимагають об'єднання людей (наприклад, захист від зовнішніх ворогів); спільні інтереси значної кількості індивідів; розвиток державності і виникаючі разом з нею форми організації людей у вигляді різних соціальних інститутів (наприклад, інституту права і законодавства); спільна територія, яка передбачає можливість міжособистісних (прямих і опосередкованих) контактів. Показники соціальної спільноти як цілісності: умови життєдіяльності; спільні інтереси взаємодіючих індивідів; прихильність конкретним соціальним інститутам і цінностям, соціально-професійні характеристики індивідів, об'єднаних у спільність; належність до історично складених територіальних утворень. Положення тієї чи іншої соціальної спільноти (групи) в тій чи іншій ієрархії визначається її статусом. Економічна стратифікація фіксується за допомогою таких критеріїв: розміри отриманих прибутків; досягнутий рівень життя; масштаби накопиченої персональної власності; масштаби контрольованого виробничого капіталу. Особливість економічного статусу полягає у тому, що він, як правило, може мати кількісну (в тому числі грошову) оцінку. Поряд з власне економічним розшаруванням важливу роль у господарчому житті відіграють: соціально-професійний статус (рівень освіти та кваліфікації, посада та позиції на ринку праці); трудовий статус (умови та зміст праці, ступінь її автономії); владний статус (вплив, панування, авторитет). У соціології економіки набули поширення такі основні способи стратифікаційного аналізу: за об'єктивними позиціями у суспільстві (результат - структура позицій); за суб'єктивними позиціями - типами свідомості та інтересів (результат - структура інтересів); за типами спільних дій (результат - структура соціальних сил). Соціально-економічні групи та їх типологія. Основні складові елементи, що у взаємодії забезпечують функціонування групи: члени, їх риси і принципи, що визначають ідентичність та безперервність існування групи; завдання групи, засоби, які слугують реалізації завдань, психосоціальні механізми, створені для реалізації завдань; фактори, що підтримують внутрішню згурпованість, інститути та система соціального контролю, зразки взаємодій, зразки поведінки і норми, що регулюють відносини між членами групи, інститути та засоби регулювання контактів та відносин з іншими групами. До основних об'єктивних підстав стратифікації належать: зайнятість, її ступінь та вид; позиція у суспільному розподілі праці, тобто зайнятість керівною чи виконавчою, аграрною чи індустріальною, фізичною чи розумовою працею; особливості праці у плані важкості, складності, комунікативності, ризику, фізичних і моральних умов; професія чи заняття, тобто робота за наймом за заробітну плату, що вимагає професійної кваліфікації, чи самостійна робота з вільним доходом, у тому числі і незалежна від освіти; відношення до власності на засоби виробництва, її наявність чи відсутність, а також її ступінь, форма і вид; відношення до організації та управління виробництвом і працею, її рівень, економічні і правові основи, формальний чи неформальний характер; прибутки, їхній ступінь та джерела, легітимність чи моральність, стабільний чи нестабільний характер; освіта і кваліфікація, їхній рівень, профіль, престижність. Основні укрупнені соціально-економічні групи: політичні керівники республік і регіонів; політичні керівники крупних сфер суспільного життя; середні партійні, радянські і військові керівники у всіх сферах; нижчі партійні, радянські і військові керівники в сферах; керівники організацій та структурних підрозділів в сферах; спеціалісти у сферах; кваліфіковані службовці у сферах; кваліфіковані працівники; некваліфіковані працівники; зайняті переважно кооперативним або індивідуально-сімейним підприємством; сім'ї, що не мають в своєму складі працюючих і знаходяться на утриманні держави; декласовані елементи. Класи і страти в економічній сфері. Компоненти нерівності людей за М.Вебером: майнова нерівність, престиж, влада. Ознаки класу за Дж.Гурвічем: супрафункціональність (впливає на структурно-функціональне розшарування всього суспільства); великий розмір (виключає можливість особистих контактів); дистанційованість (віддаленість, відмінність від інших соціальних груп); фактичність (існує реально, а не є ідеальною конструкцією дослідника задля певних теоретичних цілей); відкритість (передбачає можливість асиміляції нових членів або втрати вже існуючих, їхній перехід до іншої спільноти); неперервність (відтворюваність у певному просторі і часі історії); неорганізованість, але внутрішню структурованість (не є штучною чи спеціальною організацією типу бюрократичної контори або політичної партії, проте складається із різних фрагментів або прошарків); внутрішня структурно-функціональна розподіленість; схильність чинити опір проникненню інших у власне середовище, особлива протидія спостерігається у стосунках із суспільством як цілим; нетотожність з іншими класами; зумовленість групового тиску зовнішніми умовами існування.

### **Тема 10. Господарчі організації та їх соціологічний аналіз**

Ознаки організації: виражена загальна мета її членів, що не зводиться до індивідуальних цілей; набір ресурсів і визначений спосіб їх захисту (починаючи з огорожі і служби охорони і закінчуючи

способами виправдання правомочності свого існування); система офіційно затверджених норм поведінки і форм контролю за їхнім дотриманням; структура стійко відтворених статусів (організація повинна мати відносно постійне формальне керівництво чи, принаймні, стійку лідерську групу); специфічний поділ праці між своїми членами (формальний чи неформальний); наявність винагород і покарань за участь (неучасть) у справах організації. Розуміння організації як: система узгодженого порядку, символічна конструкція, сукупність управлінських практик. Характеристики господарчої організації: тенденція до монополізму; прагнення до замкнутості; побудова позиційної ієрархії; підпорядкування індивідів колективним інтересам; перетворення винагород у привілеї; стратифікація індивідів і груп. Стратифікація індивідів і груп в організаціях на прошарки: керівники, які мають владу і всі доступні для організації привілеї; представники цього соціального шару займають статусні позиції відповідно до дії побудови ієрархії організації; повноправні виконавці (основна маса працівників), які не мають формальної влади, але мають доступ до якогось обмеженого кола привілеїв. Соціальні позиції у цій соціальній групі заповнюються представниками, що відповідають трьом необхідним умовам: постійне членство в організації (іноді потрібно визначений стаж роботи); слухняність і особиста лояльність до безпосереднього керівництва; вираження лояльності до колективних цілей і цінностей; депривілегійовані виконавці, які не володіють ні владою, ні привілеями: переведені із шару повноправних виконавців при порушенні хоча б однієї із зазначених вимог до них; ті, хто проходять попередню підготовку (учні, стажисти); позаштатні працівники (сумісники, тимчасово зайняті); маргінали (прийняті без належних документів чи прописки в цій місцевості, раніше засуджені чи декваліфіковані). Механізми побудови господарчих організацій. Типологія господарчих організацій. За способами підлеглості своїх членів і утвердження внутрішнього контролю: примусові; утилітаристські; символічні; ділові організації, громадські спілки або масові організації, проміжні форми організації, асоціативні організації, поселення. За типологією М. Вебера до кола господарчих (економічно орієнтованих) організацій можна віднести: власне "економічні організації", що керуються матеріальним інтересом; неекономічні організації, що виконують економічні функції ("економічно активні"), наприклад, держава чи церква; економічні організації, регульовані неекономічними способами ("економічно регулятивні"), на зразок земельних громад, професійних цехів чи гільдій; організації, "стверджуючі формальний порядок", які здійснюють неекономічний контроль за умовами економічної діяльності (наприклад, правоохоронні органи).

#### **Тема 11. Соціальні інститути економіки та їх соціологічний аналіз**

До загальної характеристики соціальних інститутів в соціології відносять: групу людей, що виконує суспільні функції; організаційні форми комплексу функцій, що виконуються деякими членами від імені інших: сукупність матеріальних установ і засобів діяльності, що дають змогу індивідам виконувати суспільні функції. Соціальний інститут має такі характеристики: інститут виникає внаслідок поділу праці, ускладнення і диференціації суспільних відносин; є формою опредмечування, матеріалізації діяльності і суспільних відносин; є організованою групою людей із визначеними статусами і ролями; діяльність і відносини всередині інституту впорядковуються і регулюються системою норм, правил, інструкцій, матеріалізується в системі установ і організацій; наявність сукупності функцій; можливість дисфункції та неузгодженості у внутрішній організації інституту. Значущість впливу інститутів ґрунтується на двох фундаментальних функціях: на тому, що з їхньою допомогою задовольняються потреби, а це означає, що інститути стосуються засобів задоволення потреб, окреслюють їхній вид, якість; на тому, що інститути регулюють діяльність, заохочують очікувану поведінку і здійснюють репресії стосовно неочікуваної. Соціальний інститут виконує такі функції: дає можливість членам задовольняти різні потреби; регулює дії членів у рамках соціальних відносин, тобто забезпечує виконання бажаних дій і здійснює репресії щодо небажаних дій; забезпечує стійкість суспільного життя, підтримуючи і продовжуючи безособові суспільні функції; здійснює інтеграцію прагнень, дій і взаємин індивідів і забезпечує внутрішню спорідненість спільноти. Успішність функціонування соціальних інститутів залежить від таких умов: від чіткого визначення мети, її кола виконуваних дій чи обсягу функцій. Якщо функція інституту визначена нечітко, він не може без конфліктів уключитися в глобальну систему інститутів цього суспільства і наштовхується на різні протидії; від раціонального поділу праці і раціональної її організації; від ступеня деперсоналізації дій і об'єктивізації функцій. Іншими словами, якщо цей інститут перетворюється в установу, залежну від інтересів людей, покликаних виконувати інституціоналізовані функції, тоді він втрачає свій суспільний характер, втрачає престиж і довіру всієї групи; від визнання і престижу, якими він володіє в очах усієї групи чи переважної її частини; від безконфліктного вклучення у глобальну систему інститутів. За спрямованістю функцій, на основі змістовних завдань соціальних інституцій їхній розподіл відповідає основним функціям, здійснюваним інститутами: економічні інститути; політичні інститути (уряд, парламент, поліція, політичні партії);

виховні і культурні (сім'я як виховний інститут, школа, наукові інститути, художні установи); інститути соціальні (всі ті, що їх організують добровільні об'єднання); релігійні інститути. Господарчі соціальні інститути: інститут власності, інститут виробництва, інститут ринку, інститут споживання. До складу основних елементів, що утворюють ринок, належать: склад учасників ринку (продавців і покупців); склад товарів (товарної групи), які учасники виробляють і обмінюють; структурні елементи, що виражають стійкі форми організації і зв'язки між учасниками ринку; інституціональні елементи (формальні і неформальні), що обмежують і стимулюють поведінку учасників ринку; концепції контролю, що регулюють формування ділових стратегій учасників ринку.

## **Тема 12. Ринок праці у соціологічному дискурсі**

Положення теорії ринку праці: єдиного ринку праці з вільним переливом робочої сили і єдиної оплати праці не існує; відтворюються стійкі відмінності в оплаті праці між професіями, підприємствами, галузями і регіонами; трудова мотивація не вичерпується матеріальною винагородою, а включає також умови і зміст праці; серйозний вплив на умови зайнятості здійснює дія профсоюзів і втручання держави. Структуру ринку робочої сили створюють: власники робочої сили (її продавці), власники капіталу (покупці) і суб'єкти інфраструктури, що виконують роль посередників. Структура ринку праці характеризується також співвідношенням професійно-кваліфікаційних та соціальних груп, за якими аналізується попит і пропозиція. Характеристика соціологічних моделей сегментованого ринку праці: ядро - зайняті повний робочий час; периферія - зайняті неповний робочий час, самостійні робітники і зайняті у домашньому господарстві; короткострокові безробітні (в межах одного року); довгострокові безробітні (більше одного року). Ринок робочої сили виконує такі основні функції: стимулювання підвищення ефективності виробництва за рахунок забезпечення відповідності кваліфікації працівників вимогам робочих місць; узгодження суспільних та індивідуальних потреб у праці шляхом сприяння переливу робочої сили; скорочення витрат виробництва через упорядкування організації формування підготовки і перепідготовки кадрів; сприяння науково-технічному прогресу за допомогою перерозподілу надлишкових резервів робочої сили в перспективні галузі господарства; зменшення соціальної напруженості у працездатних регіонах за рахунок регулювання інтенсивності процесу міграції населення; адаптивно-соціалізуюча, що допомагає трудовій частині населення освоїти механізми взаємодії людей у ринкових умовах; оцінна, що дозволяє скласти адекватне уявлення про себе як працівника і про свою цінність у соціально-трудова сфері; диференціююча, завдяки якій складається рейтинг соціально-професійних статусів працівників і визначається престиж різних професій; функція механізму соціально-трудова мобільності працівників залежно від ціни на робочу силу в різних регіонах і областях. Умови ринку праці: забезпечення можливостей повної реалізації прав власності на свою робочу силу кожному громадянину. Повнота реалізації не допускає будь-яких вольових обмежень свободи вибору місця і сфери застосування праці, а також свободи пересування. (Винятком можуть бути обмеження з мотивів безпеки чи загрози збитку для суспільства); вільне формування попиту на трудові послуги; відсутність обмежень на зростання заробітної плати й інших легальних доходів працівників і підприємців. Регуляторами доходів є податки; забезпечення державою рівня мінімальної заробітної плати, затвердженого законодавчо на основі науково обґрунтованих норм прожиткового рівня. Основні тенденції сучасних теорій зайнятості: виділення проблем інформованості і формування очікувань з боку суб'єктів господарської діяльності як пріоритетних; визначення взаємозв'язку таких агрегатних показників, як зарплата, рівень цін, відсоток прибутку і т. ін; переміщення в розряд центральних при макроекономічному аналізі господарської ситуації проблем подальшого розвитку кон'юнктури; сполучення ринкових механізмів регулювання у сфері зайнятості з державним регулюванням; залучення як механізму пристосування до змін ринкової кон'юнктури стратегії гнучкої зайнятості із взаємодією всіх її форм - чисельної, функціональної та фінансової гнучкості. Негативні явища у сфері зайнятості: надлишки робочої сили на підприємстві унаслідок низького рівня організації праці; застаріла структура виробництва - значна частина працівників залишається зайнятою в галузях важкої індустрії, що не дає виходу продукції на споживчий ринок; рівень кваліфікації основної маси працівників (включаючи значну частину інженерно-технічного і керівного персоналу) оцінюється як низький; значна частина громадян найбільш працездатних і перспективного віку відволікається зі сфери виробництва, а також відривається від навчання у зв'язку з призовом на службу в Збройних силах у кількостях, що перевищують достатні для підтримки оборони відповідно до сучасної військової доктрини; дефіцит кадрів, продовжує співіснувати з надзайнятістю населення, що викликано утриманням заробітної плати більшості працівників на рівні, нижчому за вартість робочої сили. Професійно-кваліфікаційна структура зайнятості як відображення сформованого у країні типу суспільного поділу праці. Індустріальний тип: перевага промислової і сільськогосподарської діяльності (у народному господарстві України частка зайнятих у

цих сферах становить близько 2/3 усіх працюючих); надлишок непродуктивної простої фізичної праці; нерозвиненість сфер праці, спрямованих на задоволення потреб людини (у торгівлі, суспільному харчуванні, постачанні і збуті, заготівлях, охороні здоров'я, фізкультурі і соціальному забезпеченню України зайнято близько 14%); слабе використання інформаційного потенціалу; недостатній рівень кваліфікації керівників, мало фахівців-керівників, що володіють соціальними методами управління країною й економікою. Основні характеристики зайнятості: рівень зайнятості - відношення чисельності зайнятих до чисельності населення старше 15 років.; статус зайнятості: наймані робітники; роботодавці і самостійно зайняті; неоплачувані члени родин. Зайнятість у секторах економіки: промисловість; сільське господарство; послуги. Фактична тривалість робочого періоду (дня чи тижня): повний робочий час, неповний робочий час. Неповна зайнятість (добровільна і з економічних причин видима / невидима). Характер роботи (постійна / тимчасова). Наявність роботи, однак тимчасова відсутність на роботі. Професія (рівень кваліфікації), галузь, клас працюючих (робітники, службовці). Розмір зарплати. Основна робота, наявність сумісництва (вторинна зайнятість). Зайнятість у неформальному секторі міського населення. Причини безробіття: утрата роботи (змушене звільнення з різних причин); звільнення за власним бажанням; повторне включення до ринку праці; нові учасники ринку праці; освітній рівень безробітних; тимчасове звільнення (відсутність пошуків нової роботи) чи пошуки (нової) роботи; пошуки роботи з повним чи неповним робочим днем; професія, галузь і кваліфікація на останньому місці роботи, час звільнення з останнього місця роботи, рівень (економічної) неактивності - визначається як частка дорослого населення у віці 25-54 років, що не працює і не шукає роботи.

### **Тема 13. Інститут домашнього господарства та його соціологічний аналіз**

Домашнє господарство як сукупність усіх господарчих функцій, що виконуються членами сім'ї в рамках їхнього домашнього простору; сфера зайнятості, у якій члени родини чи міжсімейного клану забезпечують своєю працею особисті потреби цієї родини (клану) у вигляді натуральних продуктів і послуг. Таким чином, домашнє господарство протиставляється зайнятості (самостійній й організованій) і державній мобілізаційній зайнятості (армія і т. ін.). Домашнє господарство як тип неформальної економіки - економіки виживання. Будівництво житла власними силами й масове розгортання вуличної торгівлі у містах. Домашнє господарство та його сутнісні елементи як соціального інституту: має коло питань, які охоплює своєю діяльністю стосовно забезпечення особистих потреб сім'ї у вигляді натуральних продуктів і послуг; визначає коло функцій, передбачених для вирішення цих питань, - виробничу, рекреативну, розподільчу, обміну і споживання; має певні соціальні ролі в рамках цього інституту - наприклад, тендерні ролі, владні статуси та ролі, родинні статуси та ролі та інше; має засоби та організації для здійснення своєї діяльності (досягнення мети). До матеріальних засобів належать домівка - місце проживання учасників домашнього господарювання, та домашнє обладнання для забезпечення життєдіяльності та домашньої роботи. Основна форма організації - сім'я, яка є також носієм та трансформатором традицій, норм і цінностей взаємодії людей у домашньому господарстві. Структура змін домашнього господарства: зростає частка домашніх господарств, основаних на нуклеарній родині чи одній сімейній парі; скорочується кількість великих домашніх господарств, що обслуговують великі родини і групи родин; збільшується питома вага домашніх господарств, де основним працівником і годувальником є жінка; усе частіше жінки (особливо заміжні) поєднують домашню працю з формальною зайнятістю; знижується рівень формальної зайнятості молодіжних груп унаслідок безробіття і подовження термінів освіти; посилюється географічна мобільність домашніх господарств. Функції домашнього господарства: створює можливості для задоволення особистих потреб сім'ї у вигляді матеріальних продуктів і послуг; регулює дії учасників домашнього господарства за мережевою формою регуляції; забезпечує стійкість суспільного життя, підтримуючи і продовжуючи безособисті суспільні функції рекреації людського капіталу, відтворення способів обміну, виробництва, споживання у сім'ї; здійснює інтеграцію устремлень, дій і відносин учасників домашнього господарювання та забезпечує внутрішню згуртованість спільноти. Сім'я як суб'єкт домашнього господарювання.

### **Тема 14. Підприємництво як соціально-економічний феномен**

Сутнісні характеристики феномену підприємництва. Підходи до розуміння сутності підприємництва: атрибутивний, процесуальний, діяльнісний, функціональний та інституціональний. Атрибути підприємництва: мотив дії, що є одночасно і мотивом збагачення; механізм дії, який спирається на інвестування в певній сфері економічної діяльності; ризик, пов'язаний із невпевненістю у прийнятих рішеннях і з покриттям наявних витрат в особистих цілях. Однією з визначальних для існування підприємницького феномену в суспільстві є ознака "свободи", під якою в економічній науці розуміється свобода вибору напрямків і методів діяльності, самостійність у прийнятті рішень, свобода попиту і пропозиції робочої сили, свобода ініціативи і підприємливості, незалежність мислення.

Категорія свободи є однією з ключових у розумінні суті підприємництва. Серед інших ознак підприємництва прийнято виділяти: орієнтацію підприємця на досягнення комерційного успіху (зиску); постійна наявність чинника ризику; інноваційний характер діяльності; відповідальність підприємця за прийняте рішення, його наслідки. Найважливіші ознаки підприємництва: самостійна діяльність суб'єктів ринкової економіки. Ніхто не може примусити іншого займатися тим чи іншим підприємницьким бізнесом; ініціативна діяльність, основана на комбінуванні факторів виробництва, на інноваціях. Інструментом підприємництва в будь-якій сфері діяльності є інновації; ризикована діяльність. Без ризику немає підприємництва, все нове, як правило, пов'язане з ризиком - свідомим, розрахованим, помірним; діяльність, спрямована на систематичне отримання прибутку. Відповідно, це не разовий, а довгостроковий господарчий процес, спрямований на виробництво і реалізацію товарів, виконання робіт чи надання послуг споживачам, суспільству; професійна діяльність господарюючих суб'єктів, орієнтована на краще задоволення потреб ринку шляхом ефективного використання матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів. Базою підприємництва є знання, що дозволяють ефективно використовувати економічні ресурси; діяльність законна, що втілюється її учасниками в певних організаційно-правових формах. Вона має бути зареєстрована у встановленому законом порядку, з використанням особливого дозволу (ліцензії), якщо це необхідно за законодавством. Підприємництво як соціально-економічне явище повинно в суспільстві виконувати функції: ресурсну (мобілізація капіталу, трудових, матеріальних та інформаційних ресурсів); організаційну (організація виробництва, збуту, маркетингу, реклами); творчу (новаторство, генерація ідей, активне використання ініціативи, вміння ризикувати). Діяльність з виробництва і обмінних операцій між підприємцем та іншими елементами господарського середовища: ведення фінансів та обліку. Мобілізація капіталу за рахунок коштів інвесторів та/або кредиторів. Накопичення прибутків від продажу. Управління використанням капіталу та прибутків у рамках та поза бізнесом. Відбір та прийом на роботу відповідно до потреб бізнесу, рішення всіх питань, що стосуються використання робітників. Матеріально-технічне забезпечення. Придбання сировини, машин, обладнання та інших матеріалів, необхідних для господарської діяльності. Перетворення сировини та інших поставок у вид продукції, придатний для продажу клієнтам підприємництва. Визначення потреб споживачів та управління процесом обміну між підприємництвом та його контрагентами. Організаційно-правові передумови розвитку підприємницької ініціативи: наявність законодавчих актів, що регламентують правові засади створення, функціонування і банкрутства підприємницьких організацій; конституційне закріплення права громадян займатися підприємницькою діяльністю, не забороненою законом. Це право має лише тоді реальне втілення, коли передбачена в законодавчому порядку можливість громадян мати у своєму розпорядженні приватну власність на засоби виробництва; наявність правничого захисту авторських прав, інтелектуальної власності підприємців.

### **Тема 15. Економічна культура в контексті соціологічного підходу**

Основні види культури: виробнича (економічна) культура суспільства (культура праці, матеріального виробництва); політична культура; духовна культура (художньо-естетична культура і мистецтво, моральна і релігійна культура, інтелектуальна й інформаційна культура тощо); культура спілкування та побуту (культура споживання, життєоблаштування, відпочинку, дозвілля тощо). Функції культури: синтез діяльності, соціальної пам'яті, комунікативна функція. Головні особливості економічної культури: економічна культура охоплює ті і лише ті цінності, норми, потреби, переваги, що виникають із потреб економіки і впливають (позитивно чи негативно) на неї. Це ті соціальні норми, що, виникаючи за межами економіки, набувають у ній специфічного значення (наприклад, загальна норма соціальної справедливості в сфері економіки втілилася у принцип оплати за обсягом роботи), і ті, що зароджуються в економіці, виникають із її внутрішніх потреб (наприклад, такі норми, як планування від досягнутого, "план за будь-яку ціну", зрівнялівка); основним каналом впливу на економіку тут є не будь-яка поведінка, а насамперед – економічна; вона значно більше, ніж, наприклад, естетична чи наукова, орієнтована на управління поведінкою людей. Цінності й норми як елементи економічної культури значною мірою мають організаційну спрямованість - активізувати маси на ті чи інші дії, підвищити їхню віддачу. Основними функціями економічної культури є такі: економічна культура добирає (вибирає, зберігає, нагромаджує) цінності й норми, необхідні для виживання і подальшого розвитку економіки; вона нагромаджує еталони відповідної економічної поведінки, економічної активності (наприклад, зберігає традиції майстрів-умільців, традиції економічної взаємодопомоги усередині колективів, відносини з "верхами", ставлення до різних інструкцій, наказів, розпоряджень тощо); вона транслює з минулого в сучасність цінності й норми, що лежать в основі праці, споживання, розподільних і інших економічних дій і відносин; вона оновлює цінності й норми, що регулюють розвиток економіки, будучи тим резервуаром, звідки черпаються нові нормативні уявлення, нові зразки поведінки. Економічна культура –

це регулятор економічної поведінки. Цінності економічної культури: цінності для працівників їхнього статусу у суспільстві (вид роботи, посада, зарплата та ін.); цінності самореалізації суб'єктів у економічній сфері (можливості кар'єри, професійне удосконалення, цінність володіння й розпорядження власністю, ресурсами, економічна самостійність та ін.). Загальнолюдські цінності економічної культури: гуманізм, соціальна справедливість, свобода, неприйняття насильства, цінність прогресивного розвитку. Ціннісні конфлікти в економічній культурі: конфлікт між економічними відносинами, що базуються на цінностях адміністративної системи, і відносинами, що диктуються ринком; між нормативно заданими еталонами економічної культури і реальними культурними типами працівників; між моральними й професійно-посадовими нормами, між еталонами "порядної людини" і "ділової людини"; між співіснуючими, але різними вимогами до працівників.

### **Тема 16. Сутність і моделі розвитку світової економіки**

Розвиток господарства і суспільства в марксистському тлумаченні як природно-історичний процес, що підлягає дії об'єктивних загальноісторичних законів. Прогресивний характер процесу з технічної, економічної, соціальної і політичної точок зору. Однолінійність економічної еволюції. Теорії індустріального суспільства як виділення в історії суспільства три послідовні стадії - традиційне, індустріальне і постіндустріальне суспільства. Традиційний тип - основними виробничими ресурсами є земля і природна сировина, а все господарське життя прив'язане до землі і є своєрідною грою із силами природи. Технологія примітивна, виробництво основане, головним чином, на ручній праці. Працівники найчастіше знаходяться в особистій позаекономічній залежності від суб'єкта, що володіє власністю (передусім на землю). Традиційне суспільство внутрішньо статичне і розвивається за рахунок зовнішніх поштовхів - загрози завоювання чи зміни природних умов. Індустріальне суспільство - вихідним ресурсом є матеріали, вже оброблені людськими руками. На передній план виходить велике машинне виробництво, що витісняє ручну працю і колосально підвищує продуктивність праці. Здійснюється масова пролетаризація населення, у процесі якої працівники одержують особисту волю, перетворюючись у найманих робітників, позбавлених засобів виробництва. Зароджується особливий підприємницький дух, що підштовхує до безупинного руху. Постіндустріальне суспільство - основними ресурсами в цьому суспільстві стають людське знання й інформація. Бурхливими темпами розвивається виробництво, основане на новітніх мікроелектронних і комп'ютерних технологіях, що дозволяють створювати, зберігати й обробляти гігантські масиви даних. Революція в системі комунікацій призводить до того, що інтернаціоналізація господарських зв'язків переростає в їх глобалізацію. Зменшується чисельність промислового пролетаріату. Зростає питома вага фахівців із вищою освітою. Значення власності на матеріально-речовинні фактори помітно знижується, хоча і зберігає визначну роль. Ключові позиції тепер займають групи, що володіють ключовими ресурсами - власністю на інформацію і "людським капіталом", чи освоєним знанням. Двигуном стає пізнавально-теоретичний процес. На передній план виходять наука і культура, а центром громадського життя стають університети. Колишній природний світ, яким правлять доля і випадок, змінює технічний світ, зумовлений раціональністю і прогресом, а йому на зміну приходить соціальний світ, де основним способом ідентифікації людей, замість релігії і праці, стає культура. Зростання ролі електронних комунікацій у суспільстві, які інтегруються в суспільство. Високі темпи інновацій. Модель паралельного розвитку світового господарства. Модель дволінійного розвитку як паралельне існування двох цивілізаційних гілок - Західної і Східної. Цивілізаційні моделі розвитку світу господарства. Розквіт і занепад цивілізацій. Фактори розвитку цивілізації за М.Я. Данилевським: мова, етнографічні ознаки, моральні сили, що панують у цьому народі, специфіка історичного виховання народу.



## ОРГАНІЗАЦІЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ ЕКОНОМІКИ»

### Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
<b>Змістовий модуль 1. Соціологія економіки як наука та її історичний розвиток</b>		
1.	Тема 1. Соціологія економіки у структурі гуманітарних наук та у структурі соціології	2
2.	Тема 5. Сучасний період розвитку соціології економіки	2
3.	Тема 6. Становлення і розвиток соціології економіки в Україні	2
<b>Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми соціології економіки</b>		
4.	Тема 9. Господарчі спільноти та їх особливості	2
5.	Тема 11. Соціальні інститути економіки та їх соціологічний аналіз	2
6.	Тема 12. Ринок праці у соціологічному дискурсі	2
7.	Тема 14. Підприємництво як соціально-економічний феномен	2
8.	Тема 16. Сутність і моделі розвитку світової економіки	2
<b>Всього</b>		<b>16</b>

### Зміст семінарських занять

#### Тема 1. Соціологія економіки у структурі гуманітарних наук та у структурі соціології

##### ПЛАН

1. Місце соціології економіки в структурі науки.
2. Економіка як сфера суспільного буття.
3. Специфіка економічних законів та їх соціологічний зміст.
4. Економічна реальність як антропологічний процес.
5. Праця в економічній системі як антропологічна потреба.
6. Аксиологічний вимір економічних процесів.

##### ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Соціологія економіки як наука.
2. Розвиток соціології економіки.
3. Соціологія економіки як галузь соціології.
4. Функції соціології економіки.
5. Методи соціології економіки.

##### ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

1. Роль соціології економіки у вирішенні економічних проблем.
2. Можливість соціологічного вивчення мотивів людської діяльності.
3. Проблеми опису та вимірювання соціолого-економічного факту.
4. Чому людина працює та які причини економічної діяльності?

##### ЛІТЕРАТУРА

1. Бабосов Е.М. Экономическая социология: Учеб. пособие для вузов. - Минск, Технопринт, 2004.- 334 с.
2. Будз В.Методичні рекомендації до курсу «Соціологія економіки» для студентів 3 курсу філософського факультету спеціальності «соціологія». – Івано-Франківськ, 2015.
3. Верховин В. И. Экономическая социология. - М.: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2005.
4. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. – М. : Норма, 2007. – 448 с.// [http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061\\_genkin\\_ekonomika\\_i\\_sociologiya\\_truda.pdf](http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061_genkin_ekonomika_i_sociologiya_truda.pdf)
5. Дорин А.В. Экономическая социология: Учеб. пособие. – Минск: Экоперспектива, 1997. – 254 с.
6. Экономическая социология: Учеб. пособие для вузов/ Под ред. В.И. Верховина. - М., Академический Проект, : 728 с.
7. Івасюк Ю.Б. Економічна соціологія : Конспект лекцій. - Львів, Новий світ-2000, 2007. – 115 с.

8. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
9. Лук'янець О. Рівень економічної свободи України // <http://fp.cibs.ck.ua/files/1203/12lovloe.pdf>
10. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
11. Перепельчук Т.В. Соціологія праці: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2011. – 234 с. // <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2259/1/Соціологія%20праці.pdf>
12. Радаев В.В. Экономическая социология. – М. : ГУ ВШЭ., 2005. – 603 с. [http://tourlib.net/books\\_others/radaev.pdf](http://tourlib.net/books_others/radaev.pdf)
13. Соколова Г.Н.Экономическая социология. Минск. : Вышэйяя школа, 1998. – 368 с. // <http://www.twirpx.com/file/430468/>
14. Соколова Г.Н., Кобяк О.В. Экономическая социология. Курс лекций. - Мн.: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2005. – 188 с. // [http://tourlib.net/books\\_others/sokolova.htm](http://tourlib.net/books_others/sokolova.htm)

### **Тема 5. Сучасний період розвитку соціології економіки**

#### **ПЛАН**

1. Функціоналізм та теорія дії у соціології економіки.
2. Системний аналіз економіки як підсистеми суспільства Т.Парсонса та Н.Смелзера.
3. Теорія соціального обміну Дж.Хоманса та П.Блау.
4. Інституціоналізму К. Поланьї у соціології економіки.
5. Екологічна течія соціології економіки А.Стінчкомба.
6. Теорія раціональної соціальної дії Дж.Коулмена.
7. Нова економічна соціологія Х.Уайта та М.Грановеттера.
8. Психологічний зміст економіки у поглядах Е.Фелпса.

#### **ТЕМИ РЕФЕРАТІВ**

1. Т.Парсонс як засновник функціоналізму.
2. Теорія дії у соціології економіки.
3. Соціолого-економічні погляди Т.Парсонса.
4. Соціолого-економічні погляди Н.Смелзера.
5. Теорія соціального обміну Дж.Хоманса та П.Блау.
6. Єдність ділових та соціальних стосунків.
7. Моральний вимір в економічній поведінці людини.

#### **ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ**

1. Людина як суб'єкт дії (актор) як елемент більш загальних структур. Вирішальна роль у дії нормативних структур.
2. Аналіз співвідношення між економічними й неекономічними аспектами соціального життя.
3. "Елементарна соціальна поведінка" як основа обмінних відносин.
4. Соціальна поведінка як обмін матеріальними та нематеріальними благами (символи схвалення та престижу).
5. Роль в економіці традиційних ("нерациональних") мотивів, які пов'язані з поняттями справедливості, безоплатної допомоги, етики колективного виживання
6. Особливості пояснення виникнення паніки на біржі та відносин довіри в асоціаціях безкоштовного взаємного кредиту.
7. Альтруїстична дія як раціональна дія.
8. Сучасне суспільство як суспільство "мереж" (networks) соціальних відносин.
9. Мережі неформальних відносин у сучасному суспільстві як шляхи пошуку роботи, обміну інформацією, вирішення більшості проблем і конфліктів поза судовою владою.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Австрийская школа в политической экономии: К.Менгер, Е.Бём Баверк, Ф. Визер. – М.: Экономика, 1992.
2. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1985.
3. Гаек Ф.А. Конституція свободи / Пер з англ. - Львів, 2002.
4. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество / Дж.К. Гелбрейт М.: АСТ; Транзиткнига, 2005.

5. Дюмон Л. Homo aequalis. Т. I: Генезис и расцвет экономической идеологии / Л. Дюмон. – М.: Nota bene, 2000.
6. Кейнс Дж.М. Избранные труды / Дж.М. Кейнс. - М.: Экономика, 1993.
7. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
8. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода. - СПб., 1999. - 326 с.

### **Тема 6. Становлення і розвиток соціології економіки в Україні**

#### **ПЛАН**

1. Протосоціологічні економічні ідеї української соціології та їх особливості.
2. Концепція людської активності людини на основі власних рушійних сил й мотивів Григорія Кониського.
3. Протосоціологічні погляди Г.Сковороди.
4. Теорія багатфакторності М.Ковалевського та її значення для розуміння сутності економічних процесів.
5. Соціологічні погляди І.Франка.
6. Соціологічні погляди М.Туган-Барановського.
7. Соціологічні погляди В.Липинського.
8. Соціологічні погляди М.Шаповала.
9. Сучасна українська соціологія економіки.

#### **ТЕМИ РЕФЕРАТІВ**

1. Досягнення щастя як провідний мотив діяльності в українській протосоціології.
2. Потреби людини як джерело діяльності в українській протосоціології.
3. Прагнення до щастя як мотив людської діяльності у працях Г.Сковороди.
4. Необхідність самопізнання як умови успішної діяльності людини у поглядах Г.Сковороди.
5. Ідея "спорідненої праці" у поглядах Г.Сковороди.
6. Концепція соціальної солідарності М.Ковалевського.
7. Зв'язок економічної дії із сукупною людською діяльністю у поглядах І.Франка.
8. Праця як основа існування людства, його соціального прогресу, добробуту й щастя у поглядах І.Франка.
9. Поділ праці, стан освіти та економіки як основа політичної влади в державі у поглядах І.Франка.
10. Ідея господарської діяльності як сукупності людських дій щодо задоволення людських потреб М.Туган-Барановського.
11. Розуміння класу як органічного колективу на основі традиції, духовної та фізичної спільності у поглядах В.Липинського.
12. Ідеї суспільства як динамічної життєдіяльної системи у поглядах М.Шаповала.
13. Розуміння людини як сукупності біологічних, фізіологічних, психологічних і соціальних механізмів діяльності у поглядах М.Шаповала.
14. Теорія соціального зв'язку С.Дністрянського.
15. Ідея впливу економічної структури суспільства та рівня розвитку продуктивних сил на особливості соціальних відносин у поглядах В.Воровського.
16. Ідея впливу природного відбору в суспільстві на форми пристосування людей до навколишнього середовища у поглядах Д.Садинського.
17. Ідея стихійного та раціоналізованого в економічних процесах О.Мицюка.

#### **ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ**

1. Розуміння людини як мікрокосму у Феофана Прокоповича та пошук механізмів і мети людської діяльності.
2. Людська діяльність як усвідомлена діяльність та її відмінність від діяльності інших живих організмів.
3. Природні нахили людини до праці й необхідність їх усвідомлення.
4. Розширення сфери солідарності як основа соціального прогресу.
5. Вплив поділу праці на життя людського суспільства.
6. Виникнення соціальних зв'язків із необхідності задоволення людьми своїх потреб.
7. Наявність норм як умова успішного функціонування соціальних зв'язків.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Веселов Ю. В. Экономическая социология. История идей. - СПб., 1995.
2. Дорин А.В. Экономическая социология: Учеб. пособие. – Минск: Экоперспектива, 1997. – 254 с.
3. Економічна соціологія: Навч. посібник / В.М.Ворона, В.С.Пилипенко, В.І.Тарасенко та ін. - за ред. В.М.Ворони, В.С.Пилипенка. – К.: Наука, 1997. – 385 с.
4. Экономическая социология: Учеб. пособие для вузов/ Под ред. В.И. Верховина. - М., Академический Проект, : 728 с.
5. Єфременко Т. Економічна ментальність українського етносу //Соціологія теорія, методи, маркетинг, 2007. - № 2. - С. 103-121.
6. Івасюк Ю.Б. Економічна соціологія : Конспект лекцій. - Львів, Новий світ-2000, 2007. – 115 с.
7. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
8. Лук'янець О. Рівень економічної свободи України // <http://fp.cibs.ck.ua/files/1203/12lovloe.pdf>
9. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
10. Пилипенко В.Е. Экономическая социология: Учеб. пособие для студ. вузов/ Межрег. акад. управления персоналом. - К., МАУП, 2002. - 295 с.
11. Перепельчук Т.В. Соціологія праці: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2011. – 234 с. // <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2259/1/Соціологія%20праці.pdf>

### Тема 9. Господарчі спільноти та їх особливості

#### ПЛАН

1. Історичні детермінанти формування господарських спільнот.
2. Показники господарської соціальної спільноти як цілісності.
3. Критерії економічної стратифікації господарських спільнот.
4. Соціально-економічні групи та їх типологія.
5. Основні соціально-економічні групи.
6. Класи і страти в економічній сфері.

#### ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Умови соціальної реальності, спільні інтереси значної кількості індивідів, розвиток державності, форми організації людей у вигляді різних соціальних інститутів, спільна територія як історичні детермінанти формування господарських спільнот.
2. Компоненти економічної нерівності людей у поглядах М.Вебера.
3. Ознаки класу за Дж.Гурвічем.

#### ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Особливості формування економічного статусу людини у господарській спільноті.
2. Основні складові елементи забезпечення функціонування господарської групи.
3. Причини соціально-економічної диференціації сучасного українського суспільства.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники / Україна: аспекти праці, 2005. -№6. - С.24-27
2. Вебер М. «Протестантська етика і дух капіталізму»/ Переклад з нім. О.Погорілого.- Київ, Основи.- 1994.- 261с.
3. Вебер М. Социологические категории хозяйствования // Западная экономическая социология. – М.: РОССПЭН, 2004. С. 59-81.
4. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1985.
5. Верховин В. И. Экономическая социология. - М.: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2005.
6. Волянська О. В. Основні підходи до оцінювання впливу заробітної плати на ефективність поведінки державних службовців: соціологічний аналіз// [http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7880/1/Volyanskaya\\_255\\_262.pdf](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7880/1/Volyanskaya_255_262.pdf)
7. Гаврилишин О. Капіталізм для всіх чи для обраних? Розбіжні шляхи посткомуністичних перетворень. - К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. - 384 с.
8. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество / Дж.К. Гелбрейт М.: АСТ; Транзиткнига, 2005.
9. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Канон, 1996. - 432 с.

10. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.: Наука, 1991 - 576 с. – (Социологическое наследие) // <http://www.twirpx.com/file/532665/>
11. Зомбарт В. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. - М.: Наука, 1994.
12. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
13. Лук'янець О. Рівень економічної свободи України // <http://fp.cibs.ck.ua/files/1203/12lovloe.pdf>
14. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
15. Резнік О.С. Економічні чинники шлюбу та співжиття у Європі: гендерні аспекти// [http://i-soc.com.ua/files/ReznikO\\_Usoc\\_2013\\_4.pdf](http://i-soc.com.ua/files/ReznikO_Usoc_2013_4.pdf)
16. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. К.: Основи, 1995.- 528 с.

### **Тема 11. Соціальні інститути економіки та їх соціологічний аналіз**

#### **ПЛАН**

1. Основні економічні інститути.
2. Функції економічних інститутів.
3. Господарчі соціальні інститути.
4. Роль реклами в економічній системі.

#### **ТЕМИ РЕФЕРАТІВ**

1. Інститут власності та методи його соціологічного аналізу.
2. Інститут виробництва та методи його соціологічного аналізу.
3. Інститут ринку та методи його соціологічного аналізу.
4. Інститут споживання та методи його соціологічного аналізу.
5. Соціологія споживання і виробництва.
6. Соціологія реклами в контексті економічних процесів.

#### **ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ**

1. Соціологія власності та її соціологічні моделі.
2. Соціологія обміну в системі економіки.
3. Обмін товарами як обмін антропологічними якостями.
4. Стимулювання економічної поведінки учасників ринку.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники / Україна: аспекти праці, 2005. -№6. - С.24-27
2. Вебер М. Социологические категории хозяйствования // Западная экономическая социология. – М.: РОССПЭН, 2004. С. 59-81.
3. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1985.
4. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество / Дж.К. Гелбрейт М.: АСТ; Транзиткнига, 2005.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.: Наука, 1991 - 576 с. – (Социологическое наследие) // <http://www.twirpx.com/file/532665/>
6. Зомбарт В. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. - М.: Наука, 1994.
7. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
8. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
9. Рих А. Хозяйственная этика / А. Рих. – М.: Посев, 1996.
10. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй.К.: Порт-Рояль.- 2001. - 593 с.
11. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода. - СПб., 1999. - 326 с.
12. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. К.: Основи, 1995.- 528 с.

## Тема 12. Ринок праці у соціологічному дискурсі

### ПЛАН

1. Соціологічні теорії ринку праці.
2. Соціологічні закономірності трудової мотивації.
3. Фактори структурування ринку робочої сили.
4. Структура ринку праці.
5. Функції ринку робочої сили.
6. Причини безробіття та проблема соціологічного аналізу безробіття.

### ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Відмінності в оплаті праці між професіями, підприємствами, галузями і регіонами.
2. Формування зайнятості населення на основі профсоюзів та державного втручання.
3. Характеристика соціологічних моделей сегментованого ринку праці.
4. Роль НТП у структуруванні ринку праці.
5. Соціологія престижу різних професій.
6. Соціологія мінімальної заробітної плати.
7. Сучасні теорії зайнятості.
8. Основні характеристики зайнятості українського населення.

### ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Розмаїтість ринку праці в оплаті праці і престижності професій.
2. Плинність ринку праці та його соціологічні закономірності.
3. Фактори стимулювання підвищення ефективності виробництва.
4. Проблема відповідності кваліфікації працівників вимогам робочих місць.
5. Перспективні галузі господарства в Україні.
6. Фактори трудової міграції населення.
7. Механізми соціально-трудової мобільності.
8. Професійно-кваліфікаційна структура зайнятості та суспільний поділ праці.
9. Соціологія тривалості робочого часу.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокіна М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 407 с. // <http://www.financial.am/upload/books/1/Адамчук-В.В.-Экономика-и-социология-труда.pdf>
2. Булгаков С. Н. Философия хозяйства. – М., 1990.
3. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. – М. : Норма, 2007. – 448 с. // [http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061\\_genkin\\_ekonomika\\_i\\_sociologiya\\_truda.pdf](http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061_genkin_ekonomika_i_sociologiya_truda.pdf)
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.: Наука, 1991 - 576 с. – (Социологическое наследие) // <http://www.twirpx.com/file/532665/>
5. Івасюк Ю.Б. Економічна соціологія : Конспект лекцій. - Львів, Новий світ-2000, 2007. – 115 с.
6. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
7. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
8. Перепельчук Т.В. Соціологія праці: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2011. – 234 с. // <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2259/1/Соціологія%20праці.pdf>
9. Радаев В.В. Экономическая социология. – М. : ГУ ВШЭ., 2005. – 603 с. [http://tourlib.net/books\\_others/radaev.pdf](http://tourlib.net/books_others/radaev.pdf)
10. Соціологія праці та зайнятості: шляхи інституціоналізації і перспективи розвитку // К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – 157 с. // [http://ipk-dszu.kiev.ua/krugli\\_stoli/materials/Soc-praz%202014.pdf](http://ipk-dszu.kiev.ua/krugli_stoli/materials/Soc-praz%202014.pdf)

## Тема 14. Підприємництво як соціально-економічний феномен

### ПЛАН

1. Сутнісні характеристики феномену підприємництва.
2. Підходи до розуміння сутності підприємництва.
3. Соціологія атрибутів підприємництва.
4. Інновація як основний інструмент підприємництва в будь-якій сфері економічної діяльності.
5. Функції підприємництва.

6. Співвідношення приватної власності та підприємництва.

#### ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Соціологія підприємницького ризику.
2. Свобода як підґрунтя розвитку підприємницької діяльності.
3. Наявність чесної конкуренції та можливість розвитку підприємницької діяльності.
4. Соціологічні ознаки підприємництва.

#### ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Соціологія мотиву підприємницької економічної дії.
2. Інноваційний характер підприємницької діяльності.
3. Соціологічні аспекти визначення потреб споживачів.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокіна М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 407 с. // <http://www.financial.am/upload/books/1/Адамчук-В.В.-Экономика-и-социология-труда.pdf>
2. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1985.
3. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. – М. : Норма, 2007. – 448 с. // [http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061\\_genkin\\_ekonomika\\_i\\_sociologiya\\_truda.pdf](http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061_genkin_ekonomika_i_sociologiya_truda.pdf)
4. Економічна соціологія: Навч. посібник / В.М.Ворона, В.Є.Пилипенко, В.І.Тарасенко та ін. - за ред. В.М.Ворони, В.Є.Пилипенка. – К.: Наука, 1997. – 385 с.
5. Івасюк Ю.Б. Економічна соціологія : Конспект лекцій. - Львів, Новий світ-2000, 2007. – 115 с.
6. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
7. Лук'янець О. Рівень економічної свободи України // <http://fp.cibs.ck.ua/files/1203/12lovloe.pdf>
8. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
9. Перепельчук Т.В. Соціологія праці: Навчальний посібник. – Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2011. – 234 с. // <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2259/1/Соціологія%20праці.pdf>
10. Радаев В.В. Экономическая социология. – М. : ГУ ВШЭ., 2005. – 603 с. [http://tourlib.net/books\\_others/radaev.pdf](http://tourlib.net/books_others/radaev.pdf)
11. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода. - СПб., 1999. - 326 с.
12. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. К.: Основи, 1995.- 528 с.
13. Ядранський Д.М. Соціальні відносини праці в інформаційній економіці // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2012. № 50 // [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/visnik\\_50\\_137.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/visnik_50_137.pdf)

### **Тема 16. Сутність і моделі розвитку світової економіки**

#### ПЛАН

1. Теорії індустріального суспільства та ідея стадій економічного розвитку суспільств.
2. Співвідношення соціологічних закономірностей в традиційному, індустріальному та постіндустріальному суспільствах.
3. Фактори економічної глобалізації.
4. Соціальний капітал економічної глобалізації.
5. Зростання ролі електронних комунікацій в сучасних економічних процесах.
6. Дволінійна модель розвитку світового господарства.

#### ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Традиційний тип економічного господарювання.
2. Соціологічні закономірності традиційного суспільства.
3. Соціологічні закономірності індустріального суспільства.
4. Соціологічні закономірності постіндустріального суспільства.
5. Економічні фактори розвитку цивілізацій.

#### ПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Власність на інформацію як соціологічна закономірність сучасності.
2. Західна та Східна цивілізаційні моделі розвитку світу господарства.
3. Розквіт і занепад цивілізацій в контексті економічних процесів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Австрийская школа в политической экономии: К.Менгер, Е.Бём Баверк, Ф. Визер. – М.: Экономика, 1992.
2. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 407 с.// <http://www.financial.am/upload/books/1/Адамчук-В.В.-Экономика-и-социология-труда.pdf>
3. Базилевич В.Д. Метафізика економіки// <http://westudents.com.ua/glavy/19070-chastina-1-metafzika-ekonomki.html>
4. Вебер М. «Протестантська етика і дух капіталізму»/ Переклад з нім. О.Погорілого.- Київ, Основи.- 1994.- 261с.
5. Гаврилишин Б.Дороговкази у майбутнє. - К.1994
6. Гаек Ф.А. Конституція свободи / Пер з англ. - Львів, 2002.
7. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество / Дж.К. Гелбрейт М.: АСТ; Транзиткнига, 2005.
8. Дюмон Л. Homo aequalis. Т. I: Генезис и расцвет экономической идеологии / Л. Дюмон. – М.: Nota bene, 2000.
9. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
10. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. М.: ЭКСМО, 2007.
11. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
12. Радаев В.В. Экономическая социология. – М. : ГУ ВШЭ., 2005. – 603 с. [http://tourlib.net/books\\_others/radaev.pdf](http://tourlib.net/books_others/radaev.pdf)
13. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода. - СПб., 1999. - 326 с.

## ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

**Самостійна робота студентів** із курсу «соціологія економіки» полягає у самостійній підготовці до проведення лекційних та семінарських занять, самостійному опрацюванні та вивченні наукової літератури та першоджерел по соціології економіки семінарів та лекцій.

Основною формою організації та звітності виконання студентами завдань **самостійної роботи** студентів із курсу «соціологія економіки» є написання студентом протягом навчального семестру наукового реферату на задану тематику обсягом не менше 20 сторінок (1 друкований аркуш), яку студент сам обирає і пропонує для обговорення і затвердження викладачу.

Додатковою формою організації самостійної роботи є виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, які акцентовані на написання творчих наукових есе по заданій проблематиці.

### Зміст самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
<b>Змістовий модуль 1. Соціологія економіки як наука та її історичний розвиток</b>		
1.	Тема 1. <b>Соціологія економіки у структурі гуманітарних наук та у структурі соціології.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	4
2.	Тема 2. <b>Специфіка предмету та об'єкту соціології економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	4
3.	Тема 3. <b>Виникнення та початковий розвиток соціології економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	4
4.	Тема 4. <b>Класичний період розвитку соціології економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	4
5.	Тема 5. <b>Сучасний період розвитку соціології економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	4



6.	Тема 6. <b>Становлення і розвиток соціології економіки в Україні.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	<b>4</b>
<b>Змістовий модуль 2. Теоретичні проблеми соціології економіки</b>		
7.	Тема 7. <b>Людина як суб'єкт економічного життя.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка до контрольної роботи, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
8.	Тема 8. <b>Господарча поведінка людини в контексті соціології економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка до контрольної роботи, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
9.	Тема 9. <b>Господарчі спільноти та їх особливості.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка до контрольної роботи, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
10.	Тема 10. <b>Господарчі організації та їх соціологічний аналіз.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
11.	Тема 11. <b>Соціальні інститути економіки та їх соціологічний аналіз.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
12.	Тема 12. <b>Ринок праці у соціологічному дискурсі.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
13.	Тема 13. <b>Інститут домашнього господарства та його соціологічний аналіз.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
14.	Тема 14. <b>Підприємництво як соціально-економічний феномен.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
15.	Тема 15. <b>Економічна культура в контексті соціологічного підходу.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
16.	Тема 16. <b>Сутність і моделі розвитку світової економіки.</b> Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу та вивчення питань теми; підготовка до виступу на семінарському занятті, підготовка реферату наукового тексту.	<b>3</b>
<b>Всього</b>		<b>54</b>

### Теми курсових робіт з «Соціології економіки»

1. Ступінь солідарності та інтеграції в економічних відносинах.
2. Структура цінностей як мотивів економічної діяльності.
3. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві як мотиви економічної діяльності.
4. Види та механізми формування економічних відносин.
5. Механізми регуляції господарської поведінки.
6. Мотивація трудової діяльності в українському суспільстві.
7. Задоволення людини працею в українській економіці.
8. Роль реклами у формуванні попиту.
9. Гендерні особливості сприйняття реклами.
10. Соціальна відповідальність в економічних відносинах.
11. «Суспільство споживання» та його соціальна структура.
12. Гендерні стереотипи економічної поведінки.
13. Етнокультурні стереотипи економічної поведінки.
14. Роль нематеріального капіталу в структурі економіки.
15. Причини та рівень безробіття у сучасному українському суспільстві.
16. Роль економічних факторів у формуванні середнього класу в Україні.
17. Роль соціального капіталу у структурі економічних відносин.
18. Гендерні особливості безробіття в українському суспільстві.
19. Жінка та чоловік у бізнесі: гендерні стереотипи.
20. Чинники розвитку тіньової економіки в Україні.

## Рекомендації щодо написання реферату

Впродовж вивчення курсу "Соціологія економіки" студент готує реферат.

У рефераті студент демонструє навички самостійного аналізу певної теми, вміння розглядати її на основі соціологічних методів. Необхідною умовою реферату є логіка, послідовність та аргументація викладення матеріалу.

Тему реферату студент може вибрати із числа запропонованих у спеціальному списку до семінарських занять або ж запропонувати власну, попередньо узгодивши її з викладачем.

Структура реферату повинна включати вступ, основну частину, висновки та список літератури, яка використовується для його написання.

Реферат – це аналіз літературних джерел (не менше 20 позицій) з метою виділити основні ідеї та підходи до теми, проаналізувати їх та сформулювати власну точку зору.

Реферат передбачає цитування літератури, переказ її основних ідей та положень. В усіх випадках у тексті повинні бути посилання на використані джерела. Відповідно, обов'язковою є наявність в кінці реферату списку використаної та цитованої літератури.

Реферат може бути написаний від руки або надрукований. Обсяг реферату складає приблизно 20 сторінок.

Реферати повинні мати самостійний характер. Роботи, що дублюють вже наявні або реферати, розміщені на сторінках інтернет-видань, не зараховуються.

Під час роботи над рефератом студент самостійно опрацьовує наукову літературу та пише реферат на основі аналізу опрацьованих першоджерел соціологічно-економічної думки та наукової критичної літератури.

Написання реферату передбачає такі складові елементи як: план реферату, який повинен складатись із не менше двох розділів та кожний розділ не менше як із двох підрозділів, обґрунтування актуальності теми реферату, визначення предмета та об'єкта дослідження, визначення мети і завдань написання реферату, вибору наукових першоджерел та методології дослідження. Суттєвим елементом реферату є пункт наукової новизни, яка передбачає власні висновки студента із вивченої теми.

Наукові результати реферату можуть бути апробовані у виступах на звітній конференції університету, на всеукраїнських та міжнародних студентських конференціях, опубліковані студентом особисто, або у співавторстві із викладачем у наукових журналах або збірниках.

Реферат як форма самостійної має навчально-дослідницький характер і виконується на основі самостійного вивчення студентом частини програмового матеріалу та його систематизації й узагальнення у письмовій або друкованій формі за вибором студента.

В науковому рефераті студент повинен навчитись висловлювати та аргументувати власну точку зору на ту чи іншу проблему у галузі соціології економіки.

Написання реферату з навчальної дисципліни «соціологія економіки», як вид самостійної роботи покликане навчити студента опрацьовувати наукові першоджерела, критично аналізувати матеріал певної теми та висловлювати власне бачення розв'язання проблеми.

Захист рефератів з навчальної дисципліни «соціологія економіки» відбувається за графіком індивідуально-консультативної роботи викладача кафедри філософії та соціології у формі індивідуальних занять та консультацій, на яких здійснюється перевірка стану виконання написання реферату та у підсумку відбувається захист студентом здобутих наукових результатів.

## ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Специфіка предмету та об'єкту соціології економіки.
2. Функції соціології економіки.
3. Закони та категорії соціології економіки.
4. Методи соціології економіки.
5. Головні напрями розвитку соціології економіки.
6. Зв'язок соціології економіки із загальною соціологічною теорією та філософією.
7. Місце соціології економіки в структурі науки.
8. Економіка як сфера суспільного буття та проблема соціологічного аналізу економічних процесів.
9. Проблема соціологічного факту в економіці.
10. Економічна реальність як антропологічна реальність.
11. Специфіка економічних законів та їх соціологічний зміст.
12. Обмін в економічній системі як обмін антропологічними ресурсами.
13. Праця в економічній системі як антропологічна потреба.

14. Проблема сутності людської праці.
15. Структура робочого часу людини.
16. Власність в економічній системі як потреба та цінність.
17. Аксіологічний вимір економічних процесів.
18. Символічно-симулятивна особливість грошей та кредитних зобов'язань в економічній системі.
19. Особливості донаукового етапу зародження соціології економіки.
20. Особливості тлумачення праці в кальвінізмі.
21. Мотиви праці у вченні Т.Мора та К.Кампанелли.
22. Соціологічно-економічні погляди Сен-Симона, Шарля Фур'є та Джона Стюарта Мілля.
23. Соціологічно-економічні погляди представників німецької історичної школи.
24. Соціологічно-економічні погляди О.Конта.
25. Соціологічно-економічні погляди Е.Дюркгайма.
26. Соціологічно-економічні погляди К.Маркса.
27. Соціологічно-економічні погляди В.Зомбарта і Г.Зіммеля.
28. Соціологічно-економічні погляди М.Вебера.
29. Соціологічно-економічні погляди Торстейна Веблена та Йозефа Шумпетера.
30. Інституціоналізму К. Поланьї у соціології економіки.
31. Системний аналіз економіки як підсистеми суспільства Т.Парсонса та Н.Смелзера.
32. Теорія соціального обміну Дж.Гоманса та П.Блау.
33. Соціологічно-економічні погляди Уолта Ростоу та Гуннара Мюрдала.
34. Соціологічно-економічні погляди Джона Кейнса.
35. Функціоналізм та теорія дії у соціології економіки.
36. Теорія раціональної соціальної дії Дж.Коулмена.
37. Нова економічна соціологія М.Грановеттера.
38. Психологічний зміст економіки у поглядах Е.Фелпса.
39. Становлення і розвиток соціології економіки в Україні.
40. Соціологічно-економічні погляди Ф.Прокоповича та Григорія Кониського.
41. Протосоціологічні погляди Г.Сковороди.
42. Соціологічно-економічні погляди Максима Ковалевського та Михайла Туган-Барановського.
43. Соціологічно-економічні погляди І.Франка.
44. Соціологічно-економічні погляди Б.Кістяківського та В.Липинського.
45. Сучасна українська соціологія економіки.
46. Особливості господарської поведінки людини та основні підходи до тлумачення господарської поведінки людини.
47. Раціональне та ірраціональне в економічній поведінці людини.
48. Критерії економічної стратифікації господарських спільнот.
49. Соціально-економічні групи та їх типологія.
50. Класи і страти в економічній сфері.
51. Функції економічних інститутів.
52. Соціологічні закономірності трудової мотивації.
53. Фактори структурування ринку робочої сили.
54. Структура ринку праці.
55. Причини безробіття та проблема соціологічного аналізу безробіття.
56. Сутнісні характеристики феномену підприємництва.
57. Підходи до розуміння сутності підприємництва.
58. Інновація як основний інструмент підприємництва в будь-якій сфері економічної діяльності.
59. Довіра і справедливість у структурі економіки.
60. Соціальний капітал у структурі економіки.
61. Нематеріальний капітал в структурі економіки.
62. Мотивація економічної поведінки.
63. Закономірності споживання в економіці.
64. Роль реклами та інформації в економічній системі.
65. Гроші в економічній системі та їх соціальна специфіка.
66. Причини інфляції в економіці.
67. Теорії індустріального суспільства та ідея стадій економічного розвитку суспільств.
68. Співвідношення соціологічних закономірностей в традиційному, індустріальному та постіндустріальному суспільствах.

69. Фактори економічної глобалізації.  
 70. Соціальний капітал економічної глобалізації.  
 71. Зростання ролі електронних комунікацій в сучасних економічних процесах.  
 72. Дволінійна модель розвитку світового господарства: Західна і Східна цивілізації.

### КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Основними формами поточного оцінювання є семінарські заняття, на яких студенти опитуються в усній і письмовій формі по змісту навчальної дисципліни і виявляється їх рівень засвоєння навчальної дисципліни.

Формами оцінювання засвоєння рівня знань з навчальної дисципліни є також написання наукового есе та реферату.

До форм контролю оцінювання знань і умінь з дисципліни є також екзамен, який виконується у письмовій формі.

#### Загальна шкала оцінювання: національна та ECTS

Університетська шкала	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики, диференційованого заліку	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
80 – 89	<b>B</b>	добре	
70 – 79	<b>C</b>		
60 – 69	<b>D</b>	задовільно	
50 – 59	<b>E</b>		
25 – 49	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-24	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

#### Засоби діагностики успішності навчання.

Навчальний процес з «соціології економіки» побудований на проведенні: лекцій, семінарських занять, самостійної роботи та індивідуальних занять під керівництвом викладача, виконання ІНДЗ (написання есе), самостійного пошуку навчального матеріалу в мережі Internet.

При вивченні навчальної дисципліни на лекційних та семінарських заняттях з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів використовуються такі основні підходи та методи навчання:

- проблемні лекції;
- семінари-дискусії;
- складання студентами схем явищ буття;
- презентації;
- написання есе;
- термінологічні диктанти;
- складання порівняльних характеристик концепцій у контексті соціології економіки;
- фронтальне усне опитування, яке проводиться без використання опорних матеріалів.
- складання термінологічних словників;
- інтерактивні методи навчання на семінарах: студенти працюють по парах, виконуючи поставлене завдання. Робота в парі вимагає обміну думками, пошуку консенсусу і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити концепцію, текст, проблемну інформацію, зробити підсумок по темі, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера. Після обговорення проблемного питання один з партнерів доповідає перед групою про результати, а інший при необхідності її доповнює.

**Критерії оцінювання  
навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «соціологія економіки»**

<b>Рівні навчальних досягнень</b>	<b>Бали/ за 100 бальною шкалою</b>	<b>Критерії навчальних досягнень студентів</b>
<b>I. Початковий (з обов'язковим повторним курсом) «Незадовільно»</b>	<b>0-24 (F)</b>	Студент володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання окремих понять соціології економіки, за допомогою викладача відтворює деякі категорії соціології економіки на елементарному рівні, використовуючи уривчасті речення, засвоїв дуже незначну частину навчального матеріалу, дає нечітке визначення найголовніших категорій та не розуміє суті принципів, законів, соціологічних теорій економіки, володіє матеріалом на початковому рівні його засвоювання, незначну легшу частину навчального матеріалу відтворює на репродуктивному рівні, робить принципові помилки і не розкриває суті кожного питання.
<b>II. Незадовільний (з можливістю повторного складання) «Незадовільно»</b>	<b>25-49 (FX)</b>	Студент на рівні вищому, за початковий, відтворює частину навчального матеріалу, володіє окремими навичками характеристики явищ у сфері економіки, може навести приклади дії економічних законів. Студент відтворює певну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння найголовніших положень з допомогою викладача виправляє допущені помилки, робить прості висновки.
<b>III. Середній «задовільно»</b>	<b>50-59 (E)</b>	Студент має розуміння і стійкі знання про ті чи інші процеси, закони економічної сфери суспільства, вміє навести власні аргументи для підтвердження певних міркувань, проте робить помилки і може їх виправити за допомогою викладача.
	<b>60-69 (D)</b>	Студент вміє порівнювати, узагальнювати і систематизувати матеріал під керівництвом викладача. Може самостійно застосовувати набуті знання на практиці, виправляти помилки, пропонуючи варіанти як ефективніше розв'язати проблему.
<b>IV. Достатній «добре»</b>	<b>70-79 (C)</b>	Студент показує повне знання навчально-програмного матеріалу, показує систематичний характер знань з дисципліни, вільно володіє вивченим матеріалом, знає як застосувати його на практиці, використовуючи переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу, аналізує додаткові джерела, вміє сформулювати власну точку зору.
	<b>80-89 (B)</b>	Студент застосовує набуті теоретичні знання при розв'язанні проблемних питань, вільно використовує і вміє знайти потрібну інформацію, вміє порівнювати процеси та явища економічної сфери суспільства, робити змістовні висновки.
<b>V. Високий «відмінно»</b>	<b>90-95 (A)</b>	Студент показує всебічне, систематичне і глибоке знання навчально-програмного матеріалу, уміння вільно орієнтуватися в матеріалі курсу, передбаченому програмою, виявляє творчі здібності в розумінні, викладі і використанні навчально-програмного матеріалу, глибину вивчення основної і додаткової літератури, рекомендовані програмою. Студент логічно і усвідомлено відтворює навчальний матеріал, самостійно аналізує, розкриває закономірності економічних процесів і явищ, виявляє закони їх розвитку, самостійно оцінює нові факти в бутті і в житті, вміє поглиблювати набуті знання і вміння.
	<b>96-100 (A)</b>	Студент виявляє особливі творчі здібності, багато працює додатково, розвиваючи власні обдарування, вміє самостійно здобувати і поновлювати знання. Студент може глибоко розкрити сенс проблематики у сфері соціології економіки, здатний вирішувати складні творчі завдання, висловлює самостійну думку, приймає участь у наукових конференціях, має наукові публікації.

## ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Основні проблемні питання соціології економіки стосуються
  - фундаментальних процесів в економічних явищах суспільного буття
  - фундаментальних основ світогляду діяльності людини
  - фундаментальних основ пізнання і діяльності
  - фундаментальних основ пізнання і застосування істини
2. Економічна реальність у своїй суті є
  - антропологічною реальністю
  - комунікативною реальністю
  - пізнавальною реальністю
  - досвідною реальністю
3. У своїй суті економічні процеси мають
  - аксіологічний вимір
  - соціальний вимір
  - суб'єктивний вимір
  - об'єктивний вимір
4. Соціологія економіки пов'язана із такими науками як
  - соціологія економіки має зв'язок із всіма вказаними дисциплінами
  - соціальна філософія,
  - філософія бізнесу
  - філософія економіки
5. Обмін в економічній системі слід тлумачити як обмін
  - антропологічними ресурсами
  - соціальними ресурсами
  - пізнавальними ресурсами
  - інформаційними ресурсами
6. Гроші в економічній системі – це
  - кредитні зобов'язання
  - основа економіки
  - основа виробництва
  - символічна система
7. Соціологія економіки входить у структуру
  - галузевих соціологічних теорій
  - загальних соціологічних теорій
  - специфічних соціологічних теорій
  - фундаментальних соціологічних теорій
8. Соціологія економіки вивчає
  - соціологічні методи виміру та аналізу соціальних процесів пов'язаних з економічною діяльністю людини на всіх рівнях системи соціально-економічних відносин
  - соціологічні методи виміру та аналізу соціальних процесів пов'язаних з діяльністю людини
  - соціологічні методи виміру та аналізу соціальних процесів, в яких приймає участь людина
  - сутність діяльності людини
9. Об'єктом дослідження соціології економіки виступають
  - соціально-економічні відносини, в яких приймає участь людина
  - діяльність людини
  - специфіка робочого часу людини
  - явища, які мають зв'язок з економікою
10. Предметом дослідження соціології економіки виступають
  - специфіка і закономірності економічної поведінки людини
  - закономірності поведінки людини

- попит і пропозиція
- особливості впливу реклами на економічну діяльність

11. Соціологія економіки виконує такі функції:

- всі вказані функції властиві для соціології економіки
- теоретично-пізнавальну
- прогнозуючу
- управлінську

12. Соціологія економіки при вивченні економічних процесів опирається на соціально-економічні закони, основними з яких є:

- закон конкуренції
- закон попиту і пропозиції
- закон переходу кількісних змін у якісні
- закон заперечення заперечення

13. Соціологія економіки при вивченні економічних процесів опирається на соціально-економічні закони, основними з яких є:

- закон зміни праці
- закон попиту і пропозиції
- закон відповідності продуктивних сил і виробничих відносин
- закон зміни виробництва

14. Соціологія економіки при вивченні економічних процесів опирається на соціально-економічні закони, основними з яких є:

- закон розподілу праці
- закон попиту і пропозиції
- закон відповідності продуктивних сил і виробничих відносин
- закон постійної динаміки суспільства

15. Основними категоріями соціології економіки є:

- всі вказані поняття є категоріями соціології економіки
- економічна культура
- економічна свідомість
- економічне мислення

16. Основними категоріями соціології економіки є:

- всі вказані поняття є категоріями соціології економіки
- економічні стереотипи
- економічні інтереси
- економічна діяльність

17. Соціологія економіки оперує такими соціологічними методами:

- всі вказані методи використовуються в межах соціології економіки
- аналіз документів
- опитування
- соціальний експеримент

18. Соціологія економіки оперує такими соціологічними методами:

- всі вказані методи використовуються в межах соціології економіки
- структурний
- інституціональний
- генетичний

19. Основними напрямками дослідження сучасної соціології економіки є:

- соціально-економічні механізми управління економікою та регулювання соціально-економічних процесів
- люди і їх діяльність
- причини економічних явищ
- наслідки економічних явищ

20. Основними напрямками дослідження сучасної соціології економіки є:

- економічна культура
- люди і їх діяльність
- причини економічних явищ
- наслідки економічних явищ

21. Основними напрямками дослідження сучасної соціології економіки є:

- економічна поведінка
- причини економічних явищ
- люди і їх діяльність
- наслідки економічних явищ

22. Основними напрямками дослідження сучасної соціології економіки є:

- соціально-економічні відносини
- наслідки економічних явищ
- причини економічних явищ
- люди і їх діяльність

23. Специфічним об'єктом економічної соціології виступають не взаємопов'язані економічні і соціальні явища, а

- механізм зв'язку економічного і соціального розвитку
- причини діяльності людини
- особливості поведінки людини
- особливості співвідношення попиту і пропозиції

24. Закон розподілу праці як один із основних соціально-економічних законів

● визначає динаміку розподілу праці на її різновиди і одночасно розподілу суспільства на соціальні групи, зайняті зазначеними видами праці, та співвідношення між групами залежно від їх соціального статусу та престижу праці

- вивчає яким чином здійснюється вибір людиною тієї чи іншої діяльності
- визначає специфіку виробництва в тій чи іншій економічній системі
- визначає особливості типів діяльності людини

25. Закон зміни праці як один із основних соціально-економічних законів

● відображає об'єктивний і суттєвий зв'язок між змінами в технічному базисі виробництва та функціями робітників і суспільними комбінаціями процесу праці

- відображає співвідношення продуктивних сил і виробничих відносин
- відображає специфіку зміни виробництва в тій чи іншій сфері
- відображає зміни у структурі виробництва

26. Закон конкуренції як один із основних соціально-економічних законів

● відображає джерело саморозвитку виробництва як безперервне виникнення та вирішення суперечності між необхідністю максимальної самореалізації людини в ім'я її та супротивом цьому прояву з боку інших людей (конкурентів), соціального середовища в цілому

- вивчає причини і зміни у відносинах між людьми
- вивчає психологічні мотиви конкуренції
- відображає принципи конкуренції

27. Вперше піднесення повсякденної економічно-трудової діяльності мирянина до рівня найвищих релігійних цінностей відбулось

- у протестантизмі
- у марксизмі
- у неотомізмі
- в позитивізмі

28. Напружена активність, дисципліна, працьовитість, чесна робота і праведно накопичений капітал – це основна ціннісна шкала капіталізму у контексті

- протестантизму
- марксизму



- неотомізму
- позитивізму

29. Томас Мор (1428–1535) розглядав працю всіх членів суспільства як

- обов'язок
- відповідальність
- справедливість
- необхідність

30. Томас Мор (1428–1535) розглядав працю всіх членів суспільства як

- честь
- необхідність
- відповідальність
- пріоритетність

31. Клод Анрі де Сен-Сімон (1760 – 1825) розвивав погляд на працю як

- джерело всіх чеснот
- обов'язок
- свободу
- джерело прибутку

32. З точки зору Шарля Фур'є (1772–1837), праця повинна приносити людині

- найбільше задоволення
- прибуток
- благо
- гроші

33. Роберт Оуен (1771–1858) вважав, що людина реалізує свою трудову активність опираючись на

- весь потенціал особистості
- знання
- досвід
- духовні цінності

34. Німецький економіст Фрідріх Ліст (1789–1846) вважав, що самостійним суб'єктом економічної діяльності виступає

- нація
- підприємець
- асоціація підприємців і виробників
- держава

35. З точки зору Огюста Конта (1798–1857), позитивна стадія розвитку людства характеризується перетворенням науки у

- виробничу силу
- інформаційний процес
- ноосферу
- НТП

36. З точки зору Огюста Конта (1798–1857), поділ праці стає причиною

- всі відповіді є вірними
- концентрації виробництва
- експлуатації
- однобокої професіоналізації

37. З точки зору Огюста Конта (1798–1857), поділ праці веде до руйнування фундаментальних засад суспільства, а саме

- солідарності й консенсусу
- рівності і справедливості
- свободи вибору
- соціальної справедливості

38. З точки зору Огюста Конта (1798–1857), поділ праці й конкуренція немовби вивертають соціальні відносини навиворіт, оскільки вони розвивають тільки
- професійну солідарність
  - суспільну солідарність
  - загальну солідарність
  - сімейну солідарність
39. З точки зору Еміля Дюркгайма (1858–1917), поглиблення поділу праці стає причиною формування
- соціальної солідарності
  - механічної солідарності
  - професійної солідарності
  - корпоративної солідарності
40. З точки зору Еміля Дюркгайма (1858–1917), причиною поділу праці є
- значне зростання народонаселення
  - розвиток науки і техніки
  - механічна солідарність
  - соціальна солідарність
41. З точки зору Карла Маркса (1818–1883), економічні закони
- не є універсальними
  - є універсальними
  - загальними
  - фундаментальними
42. З точки зору Карла Маркса (1818–1883), буття людини як *homo economicus* – це
- стан, який минає
  - фундаментальний стан
  - універсальний стан
  - завершальний стан
43. Вернер Зомбарт (1863–1941) характеризує господарську систему як організацію, якій властивий не тільки визначений рівень використовуваної техніки, але й
- характерний господарський хід думки
  - науковий прогрес
  - технічний прогрес
  - науково-технічний прогрес
44. На думку Пітирима Сорокіна (1889 – 1968), господарсько-економічну поведінку людини визначають такі умови:
- всі вказані фактори впливають на економічну діяльність людини
  - космічні
  - біологічні
  - соціально-психічні
45. Внутрішнім природним джерелом усіх видів економічної діяльності людини є:
- потреби людини
  - світогляд людини
  - реклама
  - всі вказані фактори
46. Макс Вебер (1864– 1920) засобами економічної мотивації вважає такі типи дії
- всі вказані типи застосовувались вченим для пояснення економічної мотивації
  - цілераціональна дія
  - ціннісно-раціональна дія
  - афективна та традиційна дія
47. Є такі форми примусу людини до ведення господарсько-економічної діяльності:
- всі вказані форми примусу стимулюють людську діяльність
  - позаекономічний примус та економічний примус

- технологічний примус
- ідеологічний примус

48. Соціальну регуляцію економічної поведінки розуміють як тип регуляції, за допомогою якого вплив на економічні процеси, відносини й поведінку індивідів і груп здійснюється через

- всі типи регуляції є дієвими в межах економічної системи
- індивідуально-особистісне та індивідуально-групове статусне нормування
- систему соціального контролю
- вплив на цю поведінку соціальних інститутів

49. Соціальний статус працівника розглядається як певна позиція в соціальній структурі групи працівників (трудоному колективі), яка пов'язана з іншими позиціями працівників через

- систему прав і обов'язків
- систему особистих зв'язків
- систему світогляду
- особисті переконання

50. У процесі економічної діяльності працівникові доводиться поєднувати кілька статусів, основними з яких є:

- всі вказав статуси працівник поєднує під час виконання економічної діяльності в колективі
- інтегративний
- професійно-посадовий
- соціально-психологічний

## ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Акциз** – вид непрямого податку, що включається в ціну товару чи послуги.

**Антимонопольне законодавство** – сукупність законодавчих та нормативних актів у країнах з ринковою економікою, що обмежують монополістичну діяльність і створюють можливість для покупця більш широкого вибору потрібних йому товарів.

**Банк** – кредитно-фінансова установа, яка залучає й нагромаджує вільні грошові кошти підприємств та організацій, населення (пасивні операції), а також здійснює емісію грошей (випуск їх в обіг), випуск цінних паперів, кредитування економіки й населення, надання різноманітних позик на умовах платності, зворотності й терміновості (активні операції).

**Банківський кредит** – кредит, що надається банками функціонуючим підприємцям та іншим позичальникам у вигляді грошових позик.

**Банкрутство** – неспроможність боржника (підприємства, фірми, банку, іншої організації) оплатити свої боргові зобов'язання.

**Бартер** – прямий, не опосередкований грошима обмін товарами або послугами.

**Безготівкові розрахунки** – розрахунки, які здійснюються шляхом перерахування сум із рахунку платника на рахунок отримувача або шляхом взаємного заліку сум без участі готівки.

**Бізнес** – економічна діяльність з метою отримання прибутку.

**Біржа** – це установа, де здійснюється купівля-продаж масових товарів (товарна біржа), цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці).

**Бюджет державний** – грошове вираження збалансованого кошторису державних доходів і витрат на певний період часу за джерелами надходжень й основними каналами витрат.

**Бюджетний дефіцит** – сума, що перевищує державні витрати над державними доходами.

**Валова продукція** – показник, що характеризує обсяг продукції, виробленої в тій чи іншій галузі у вартісному (грошовому) вираженні.

**Валовий внутрішній продукт** – узагальнюючий економічний показник, виражає сукупну вартість кінцевих товарів і послуг, створених у середині країни, в ринкових цінах.

**Валовий дохід** – виражений у грошовій формі сумарний річний дохід підприємства (фірми), отриманий у результаті виробництва і продажу продукції та послуг.

**Валюта** – грошова одиниця країни, яка перебуває в обігу.

**Валютний ринок** – система економічних та організаційних відносин стосовно операцій купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів в іноземних валютах.

**Вартість** – економічна категорія, що виражає уречевлену в товарі суспільну працю, відносини між товаровиробниками.

**Вартість грошей** – кількість товарів та послуг, які можна обміняти на одиницю грошей; купівельна спроможність одиниці грошей.

**Виробництво** – процес створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для існування й розвитку людини.

**Вільний ринок** – ринок, заснований на економічній відособленості юридично вільних товаровиробників, тримається на системі вільного підприємництва.

**Власність** – категорія, що означає володіння, користування й розпорядження майном; система економічних відносин з приводу володіння, користування й розпорядження майном.

**Гіперінфляція** – стрімке зростання товарних цін і грошової маси в обігу, що веде до різкого знецінення грошової одиниці, розладу платіжного обороту й порушення нормальних господарських зв'язків.

**Головні напрями розвитку соціології економіки:** – вивчення складу і якісних особливостей тих суспільних груп, взаємодія яких становить основу соціального механізму розвитку економіки. Слід з'ясувати, які це групи (виділити їхні основні види), оцінити їхній якісний склад, кількісну наповнюваність, динаміку, зміст здійснюваних ними функцій, соціальні форми їхньої взаємодії в економічній сфері; – дослідження економічних закономірностей, форм і способів економічної поведінки суспільних груп, включаючи ведення приватного підсобного і домашнього господарства, а також епізодичні форми зайнятості; – аналіз умов, від яких залежить економічна поведінка груп, їхнє соціально-економічне становище, можливість участі в управлінні господарством і її реалізація, управління економічною діяльністю з боку державних органів і в системі самоуправління тощо; – вивчення соціально-економічної свідомості людей і соціальних груп, їхніх інтересів, запитів, ціннісних орієнтирів, громадської думки, життєвих планів, уявлень про шляхи вдосконалення суспільних відносин, у т. ч. розвитку демократії, самоствердження і соціальної ініціативи тощо; – розроблення системи соціально-економічного управління господарством, яка забезпечує інтеграцію інтересів різних груп; обґрунтування конкретних шляхів ефективного використання трудового, виробничого та соціального потенціалу особистості і колективів, експериментальна перевірка цих шляхів практикою; – забезпечення зворотного зв'язку господарського і соціального механізмів у стані їхнього розвитку, соціологічне забезпечення підвищення ефективності їхнього функціонування. Названі напрями відбивають загальну логіку дослідження проблем соціології економіки від описування окремих груп до вивчення взаємодії між ними і державою, а далі – соціального механізму розвитку економіки в цілому; від аналізу того, що має місце на сучасному етапі, до розроблення більш удосконалених форм соціально-економічних стосунків, їхньої експериментальної перевірки та впровадження.

**Гроші** – особливий товар, який виконує роль загального еквівалента; благо, благо, що має найвищий ступінь ліквідності.

**Грошова маса** – сукупний обсяг купівельних і платіжних засобів, що обслуговують господарський оборот і належать приватним особам, підприємствам і державі.

**Грошова система** – форма організації грошового обігу, яка історично склалась в певній країні й законодавчо закріплена державою.

**Грошовий обіг** – рух грошей у готівковій і безготівковій формах, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві.

**Групи категорій соціології економіки відображають:** 1) економічну і соціальну сфери; 2) соціальні механізми розвитку економіки та регулювання окремих соціально-економічних процесів; характеризують зміст соціальних механізмів – економічна культура, економічна свідомість, економічне мислення, економічні стереотипи, економічні інтереси, економічна діяльність і поведінка.

**Демоніполізація** – усунення державної або іншої монополії, що диктує свої умови ринку.

**Депозит** – грошова сума або інша цінність, віддана на зберігання. Депозит як форма зберігання грошових заощаджень населення називається вкладом.

**Дефіцит бюджету** – різниця між доходами й витратами в бюджеті країни.

**Дефляція** – вилучення з обігу частини надлишкової грошової маси, випущеної в період інфляції. Дефляція проявляється в падінні рівня цін, що, в свою чергу, є підвищенням купівельної спроможності грошей.

**Дефолт** – невиконання зобов'язань, відмова від сплати боргу.

**Досконала (чиста) конкуренція** – умови ринку, на якому існує безліч покупців і продавців однорідної продукції, що продається, вільний доступ фірм на ринок.

**Економічні закони** – внутрішньо необхідні, сталі й істотні причинно-наслідкові зв'язки між протилежними сторонами, властивостями економічних явищ і процесів, елементами економічної системи.

**Економічний ризик** – вид ризику, який виникає при будь-яких видах підприємницької діяльності, спрямованих на одержання прибутку і пов'язаних з виробництвом продукції, реалізацією товарів, наданням послуг, виконанням робіт; товарно-грошовими і фінансовими операціями; комерцією, а також реалізацією науково-технічних проектів. **Сутність економічного ризику**: можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснювалася обрана альтернатива; імовірність досягнення бажаного результату; відсутність впевненості в досягненні поставленої мети; можливість матеріальних, моральних та інших утрат, пов'язаних зі здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи.

**Експорт** – вивіз товарів, технологій і послуг за кордон для реалізації їх на зовнішньому ринку.

**Ембарго** – повна заборона торговельних відносин з будь-якою державою або заборона ввозу (вивозу) певних товарів у конкретну країну.

**Емісія** – випуск в обіг грошей і цінних паперів. Емісія грошей здійснюється центральним банком держави.

**Зовнішній борг держави** – державна заборгованість іноземним громадянам, підприємствам та іншим країнам.

**Золотий запас** – резервний фонд золота в зливках і монетах, який належить центральному емісійному банку або скарбниці країни.

**Імпорт** – закупівля та ввезення іноземних товарів, технологій й послуг у країну з-за кордону для реалізації їх на внутрішньому ринку країни – імпортера.

**Інвестиції** – довгостроковий вклад капіталу в будь-яке підприємство, галузі господарства, підприємництво з метою отримання прибутку.

**Види інвестицій**: фінансові інвестиції – це активи, які отримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Під фінансовими інвестиціями розуміють вкладення коштів у різні фінансові активи, серед яких найзначнішу частку посідають вкладення у цінні папери. Фінансова інвестиція передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та непрямі – портфельні. Прямі інвестиції – безпосереднє вкладення коштів інвестором в об'єкти інвестування. Прямі інвестування здійснюють підготовлені інвестори, які мають достатню інформацію про об'єкт інвестування і знають механізм інвестування. Прямі інвестиції, як правило, здійснюються у формі кредиту без інвестиційних посередників з метою оволодіння контрольним пакетом акцій компанії. Прямі інвестиції передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Непрямі портфельні інвестиції – інвестування, опосередковане іншими особами (інвестиційними або фінансовими посередниками). Не усі інвестори мають достатню кваліфікацію для ефективного вибору об'єктів інвестування та подальшого управління ними. У цьому випадку вони купують цінні папери, що випускаються інвестиційними або іншими фінансовими посередниками (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів або інвестиційних компаній), а останні розміщують зібрані таким чином інвестиційні кошти на власний розсуд у найефективніші об'єкти інвестування, беруть участь в управлінні ними, а отримані доходи розподіляють серед своїх клієнтів. Портфельна інвестиція передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на біржовому ринку (за винятком операцій із скупівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50 % загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій). Капітальна інвестиція – це витрати на будівельно-монтажні роботи, придбання будівель або їх частин, обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-пошукові роботи, геологорозвідувальні і бурові роботи, а також витрати на відведення земельних ділянок і переселення у зв'язку з будівництвом, на підготовку кадрів для підприємств, що будуються.

**Форми інвестицій**: за об'єктами вкладень розрізняють реальні та фінансові інвестиції. Під реальними інвестиціями розуміють вкладення коштів у реальні активи: як матеріальні, так і нематеріальні (інноваційні інвестиції). Під фінансовими інвестиціями розуміють вкладення коштів у різні фінансові активи, серед яких найзначнішу частку посідають вкладення у цінні папери. За характером участі в інвестуванні розрізняють прямі і непрямі інвестиції. Під прямими інвестиціями розуміється безпосереднє вкладення коштів інвестором в об'єкти інвестування. Під непрямыми інвестиціями розуміється інвестування, опосередковане іншими особами (інвестиційними або фінансовими посередниками). За періодом інвестування розрізняють короткострокові та довгострокові інвестиції. Під короткостроковими інвестиціями розуміють звичайно вкладення капіталу на період не більше одного року (наприклад, короткострокові депозитні внески, купівля короткострокових ощадних сертифікатів тощо). Під довгостроковими інвестиціями розуміють вкладення капіталу на період більше одного року. За формами власності інвесторів розрізняють інвестиції приватні (акціонерні), державні, іноземні та спільні. За регіональною ознакою розрізняють внутрішньодержавні та

закордонні інвестиції. Під внутрішніми інвестиціями розуміють вкладення коштів у об'єкти інвестування, розміщені в межах даної країни. Під інвестиціями за кордоном (іноземні інвестиції) розуміють вкладення коштів у об'єкти інвестування, розміщені за межами даної країни.

**Форми інвестиційної діяльності в Україні:** інвестування, здійснюваного громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; державне інвестування, здійснюваного органами влади і управління України, місцевих Рад народних депутатів за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкових коштів, а також державними підприємствами і установами за рахунок власних і позичкових коштів; іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами та державами; спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами України, іноземних держав.

**Інвестиційна політика** – загальнодержавні принципові рішення і заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери.

**Інвестиційний клімат** – сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій.

**Критерії оцінки інвестиційного клімату:** політична і фінансова стабільність; рівень загальноекономічного розвитку країни; рівень розвитку ринкової та інвестиційної інфраструктури; ємність внутрішнього ринку; вартість робочої сили; купівельна спроможність населення; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

**Чинники інвестиційного клімату:** інституційні: внутрішня і зовнішня політична стабільність, національне законодавство в цілому і політика держави щодо іноземних інвестицій, господарське і фінансове право, міцність державних інститутів, менталітет, ступінь державного втручання в економіку, культура; економічні: загальна характеристика економіки, ємність фондового ринку, характеристика банківської сфери, стабільність національної валюти, ринкова та інвестиційна інфраструктура, інформаційна відкритість і традиційність, податки і тарифи, вартість робочої сили, доступ до факторів виробництва; соціально-психологічні: соціальний рівень розвитку суспільства, рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили, доступ до факторів виробництва.

**Індекс цін** – показник, який кількісно виражає зміни рівня тих чи інших цін.

**Інновація** – нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності.

**Інновація в економіці** – вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну техніки та технології. В науковий лексикон цей термін вперше ввів Йозеф Шумпетер, що в буквальному перекладі означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу». Крім того інновація розглядалася Й. Шумпетером як нова функція виробництва, її нова комбінація. Тобто інновація – це нововведення, яке ще недостатньо поширене у суспільному виробництві.

**Інтелектуальна власність** – продукт інтелектуальної праці. Об'єктами інтелектуальної власності є: твори науки і техніки, літератури і мистецтва, винаходи, відкриття та інші види творчої діяльності.

**Інфляція** – обезцінення паперових грошей, що знаходяться в обігу, тобто падіння їхньої купівельної спроможності, яке проявляється у підвищенні цін на всі товари і послуги. Інфляція (від лат. *inflatio* – «роздування») – тривале зростання загального рівня цін, що, відповідно, є свідченням зниження купівельної спроможності грошей.

**Показники інфляції:** визначаються як величина зміни індексів цін, що, в свою чергу, є вираженням вартості набору товарів (послуг) в певний період часу, %. Найпоширенішим показником для розрахунку інфляції є: індекс споживчих цін (ІСЦ, англ. CPI – Consumer Price Index); індекс цін виробників (ІЦВ, англ. WPI – Wholesale Price Index, PPI – Production Price Index); дефлятор ВВП (англ. GDP deflator). Зручність використання ІСЦ полягає насамперед у використанні досить великої кількості товарів (Державний комітет статистики (ДКС) України використовує споживчий кошик з 296 компонентів (Посібник ДКС України з ІСЦ)) та висока частота оновлення даних статистичними органами (зазвичай місяць), тоді як дані щодо дефлятора ВВП, що хоча й охоплює більшу кількість товарів, однак розраховується лише щоквартально.

**Негативні наслідки інфляції** – падіння рівня життя населення, зростання цін, зменшення реальної вартості утримуваних грошей, погіршення очікувань щодо макроекономічної ситуації в майбутньому, зниження ділової активності.

**Типи інфляції:** повзуча інфляція – яка проявляється в тривалому поступовому зростанні цін; галопуюча інфляція – зростання цін темпами в межах 10–50% в річному вимірі; гіперінфляція – з дуже високими темпами зростання цін (сотні, тисячі та ін. відсотків зростання цін в річному вимірі).

**Причини виникнення інфляції:** надмірне збільшення пропозиції грошей (класичний приклад – монетизація дефіциту державного бюджету (причина гіперінфляції в Україні в 90-х роках ХХ-го сторіччя)); обмеження пропозиції (інфляція пропозиції), що зазвичай викликає зростання цін на сировинні товари, а також на товари з вищою ступінню обробки через вторинні ефекти; надлишковий споживчий попит в економіці (інфляція попиту), причиною якого може бути надто м'які кредитні умови та ін.; інфляція в інших країнах за суттєвих обсягів імпорту (імпортована інфляція), підвищення цін на імпортні товари; девальвація національної валюти (збільшує ціну імпортованих товарів, погіршує економічні очікування); зростання очікувань щодо зростання цін в майбутньому.

**Логіка розвитку інфляції:** випуск банками (центральним банком) банкнот в обсягах, більших за накопичений резерв «твердої валюти» (золото, срібло, монети з коштовних металів) спричиняє інфляцію. Друк нових грошей може призводити до зростання цін, однак, через складну природу ціноутворення, співвідношення між кількістю надрукованих грошей та цінами не лінійне. Розширення кредитів також впливає на пропозицію грошей і може спричинити інфляцію. Відповідно до Австрійської теорії, штучне заниження облікової ставки центральним банком є основною причиною виникнення економічних циклів. Державні позики у банків також спричиняють інфляцію, оскільки створюють «замінники грошей». Отже, одна із головних умов виникнення інфляції полягає в швидшому зростанні грошової маси у порівнянні з ростом обсягу реального продукту, внаслідок чого виникає надлишок грошей, який призводить до їх знецінення та зростання цін.

**Кейнсїанство** – економічна теорія, яка визначає та обґрунтовує необхідність державного регулювання економіки.

**Конкуренція** – процес суперництва між товаровиробниками, постачальниками і покупцями товарів за найвигідніших умов їх виробництва та реалізації.

**Корупція** – зрощення державних структур зі структурами злочинного світу у сфері економіки.

**Кредит** – позика в грошовій або товарній формі на умовах повернення з оплатою відсотка.

**Менеджер** – професійний управляючий, що має спеціальну підготовку і здійснює керівництво підприємством, фірмою.

**Методи соціології економіки:** маркетингові дослідження, аналіз документів, опитування, соціальний експеримент, спостереження, проблемний, технологічний, структурний, інституціональний, генетичний, оціночний.

**Міжнародний кредит** – надання валютних і товарних ресурсів у сфері міжнародних економічних відносин на умовах повернення й сплати відсотків.

**Монетаризм** – економічна теорія, що ґрунтується на визначальній ролі грошової маси, яка знаходиться в обігу, в стабілізації економіки, її функціонуванні й розвитку.

**Монополія** – підприємство, або група підприємств, які займають домінуюче становище на ринку, що дає їм змогу контролювати й визначати ціни.

**Натуральне господарство** – вид господарства, в якому всі продукти виробляються лише для задоволення власних потреб і не призначені для продажу.

**Об'єкт дослідження соціології економіки** – люди, як учасники економічного життя, об'єднані в групи, організації та соціальні інститути.

**Предмет досліджень економічної соціології** – соціально-економічні відносини, які виникають у економічній сфері життя і відображають неоднакові соціальні позиції в ньому людей різних соціальних груп та класів, соціальних організацій та інститутів.

**Основні виробничі фонди** – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва і переносять свою вартість на знову створений продукт частково, у міру зношення, протягом ряду кругооборотів.

**Основні напрями дослідження соціології економіки:** соціально-економічні відносини, економічна поведінка, економічна культура, соціально-економічні механізми управління економікою та регулювання соціально-економічних процесів

**Підприємець** – самостійний суб'єкт ринкових відносин, який діє на свій страх та ризик і під свою відповідальність з метою отримання прибутку.

**Підприємництво** – самостійна, ініціативна, постійно здійснювана на власний страх і ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг і торгівлі з метою одержання прибутку.

**Податок** – обов'язкий платіж, збір, що стягується державою або місцевим органом з громадян (фізичних осіб) або підприємств (юридичних осіб) на основі законодавства.

**Праця** – цілеспрямована, свідомо діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і духовних благ.

**Прибуток** – узагальнюючий показник діяльності підприємства; визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції, робіт і послуг та сумою всіх затрат підприємства на виробництво і збут.

**Принципи ведення бізнесу Уоррена Баффета:** енергійність, цілеспрямованість, працьовитість, вміння комунікувати з людьми, економія, обачність, прагнення бути кращим у справі, якою займаєшся, гроші – це не самоціль, а лише результат того, що людина робить, необхідно цікавитись тим, що відбувається навколо, аскетичність, невибагливість у житті, не вести розкішного способу життя, займатися благо чинністю, перший капітал здобувається через перепродаж товарів, не соромитись заробляти на непрестижній роботі, вкладати гроші тільки в довгострокові проекти, вкладати кошти тільки в компанії і бізнеси, які тобі симпатичні, створювати фонди, купувати і продавати цілі бізнеси, купувати контрольні пакети акцій компаній, що цікавлять, купувати лише ті компанії, в яких є менеджмент, заслуговуючий довіри на стільки, щоб його там залишити., естетичність товару, а не упаковки, ефективна реклама.

**Продуктивність праці** – характеризує кількість продукції, виробленої в одиницю часу, або витрати часу на виробництво одиниці продукції.

**Прожитковий мінімум** – величина вартості фінансових коштів і майна, необхідних для підтримки нормального фізичного існування працівника й непрацюючих членів його сім'ї.

**Протекціонізм** – політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції.

**Реальна заробітна плата** – кількість товарів і послуг, які можна придбати за номінальну заробітну плату.

**Ринок** – сфера обміну товарами й послугами між продавцями й покупцями, місце, де здійснюється купівля-продаж; система економічних відносин між виробниками і споживачами продукції.

**Соціально-економічні закони** – закон розподілу праці, закон зміни праці, закон конкуренції.

**Соціологія економіки** – галузева соціологічна теорія, яка досліджує закономірності економічного життя за допомогою соціологічних категорій і методів.

**Товар** – продукт праці, призначений для купівлі-продажу.

**Функції соціології економіки:** теоретично-пізнавальна, прогностична, управлінська, інструментальна, соціальна.

**Ціна** – кількість грошей, які сплачуються за одиницю товару; виражена в грошах вартість одиниці товару.

**Цінні папери** – документи, що засвідчують право власності на будь-яке майно або гроші (акції, облігації, чеки, векселі, сертифікати та інші документи).

## СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

1. Австрийская школа в политической экономии: К.Менгер, Е.Бём Баверк, Ф. Визер. – М.: Экономика, 1992.
2. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. - М.: ЮНИТИ, 2000. - 407 с.// <http://www.financial.am/upload/books/1/Адамчук-В.В.-Экономика-и-социология-труда.pdf>
3. Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники / Україна: аспекти праці, 2005. - №6. - С.24-27
4. Бабосов Е.М. Экономическая социология: Учеб. пособие для вузов. - Минск, Технопринт, 2004.- 334 с.
5. Базилевич В.Д. Метафізика економіки// <http://westudents.com.ua/glavy/19070-chastina-1-metafzika-ekonomki.html>
6. Будз В.Методичні рекомендації до курсу «Соціологія економіки» для студентів 3 курсу філософського факультету спеціальності «соціологія». – Івано-Франківськ, 2015.
7. Булгаков С. Н. Философия хозяйства. – М., 1990.
8. Вебер М. «Протестантська етика і дух капіталізму»/ Переклад з нім. О.Погорілого.- Київ, Основи.- 1994.- 261с.
9. Вебер М. Социологические категории хозяйствования // Западная экономическая социология. – М.: РОССПЭН, 2004. С. 59-81.
10. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1985.
11. Верховин В. И. Экономическая социология. - М.: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2005.
12. Веселов Ю. В. Экономическая социология. История идей. - СПб., 1995.
13. Волянська О. В. Основні підходи до оцінювання впливу заробітної плати на ефективність поведінки державних службовців: соціологічний аналіз// [http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7880/1/Volyanskaya\\_255\\_262.pdf](http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7880/1/Volyanskaya_255_262.pdf)



14. Гаврилишин Б. Дороговкази у майбутнє. - К. 1994
15. Гаврилишин О. Капіталізм для всіх чи для обраних? Розбіжні шляхи посткомуністичних перетворень. - К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. - 384 с.
16. Гаск Ф.А. Конституція свободи / Пер з англ. - Львів, 2002.
17. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество / Дж.К. Гелбрейт М.: АСТ; Транзиткнига, 2005.
18. Генкин Б.М. Экономика и социология труда. - М. : Норма, 2007. - 448 с.// [http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061\\_genkin\\_ekonomika\\_i\\_sociologiya\\_truda.pdf](http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361306061_genkin_ekonomika_i_sociologiya_truda.pdf)
19. Дорин А.В. Экономическая социология: Учеб. пособие. - Минск: Эксперспектива, 1997. - 254 с.
20. Дюмон Л. Homo aequalis. Т. I: Генезис и расцвет экономической идеологии / Л. Дюмон. - М.: Nota bene, 2000.
21. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Канон, 1996. - 432 с.
22. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. - М.: Наука, 1991 - 576 с. - (Социологическое наследие) // <http://www.twirpx.com/file/532665/>
23. Економічна соціологія: Навч. посібник / В.М.Ворона, В.Є.Пилипенко, В.І.Тарасенко та ін. - за ред. В.М.Ворони, В.Є.Пилипенка. - К.: Наука, 1997. - 385 с.
24. Экономическая социология: Учеб. пособие для вузов/ Под ред. В.И. Верховина. - М., Академический Проект, : 728 с.
25. Єфременко Т. Економічна ментальність українського етносу //Соціологія теорія, методи, маркетинг, 2007. - № 2. - С. 103-121.
26. Івасюк Ю.Б. Економічна соціологія : Конспект лекцій. - Львів, Новий світ-2000, 2007. - 115 с.
27. Зомбарт В. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. - М.: Наука, 1994.
28. Карлін М. І. Необхідність урахування принципів фіскальної соціології в соціальній політиці України // <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/401/3/fiskalsoc.pdf>
29. Кейнс Дж.М. Избранные труды /Дж.М. Кейнс. - М.: Экономика, 1993.
30. Лукашевич М.П. Соціологія економіки. Підручник. - К.: Каравела, 2005. - 288 с. // <http://infotour.in.ua/lukashevych.htm>
31. Лук'янець О. Рівень економічної свободи України // <http://fp.cibs.ck.ua/files/1203/12lovloe.pdf>
32. Мазараки А.А., Ильин В.В. Философия денег: Монография.- К.: Киев. нац. торг.- эконом. ун-т, 2004.- 719 с.
33. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. М.: ЭКСМО, 2007.
34. Матвеев С., Лясота Л. Економічна соціологія.- Суми, Університетська книга.- 2006, - 184с. // [http://tourlib.net/books\\_others/matveev.htm](http://tourlib.net/books_others/matveev.htm)
35. Милль Д.С. Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии / Дж.С. Милль. - М.: ЭКСМО, 2007.
36. Ойкен В. Основы национальной экономии. М: Экономика, 1996. - 279 с.
37. Пигу А. Экономическая теория благосостояния / А. Пигу. - М.: Прогресс, 1985.
38. Пилипенко В.Е. Экономическая социология: Учеб. пособие для студ. вузов/ Межрег. акад. управления персоналом. - К., МАУП, 2002. - 295 с.
39. Перепельчук Т.В. Соціологія праці: Навчальний посібник. - Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2011. - 234 с. // <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2259/1/Соціологія%20праці.pdf>
40. Радаев В.В. Экономическая социология. - М. : ГУ ВШЭ., 2005. - 603 с. [http://tourlib.net/books\\_others/radaev.pdf](http://tourlib.net/books_others/radaev.pdf)
41. Радаев В.В. Экономико-социологическая альтернатива Карла Полаanyi // Экономическая социология. 2004. Т. 5.- № 5.- С 20-34.
42. Радаев В.В. Основные направления развития современной экономической социологии // Экономическая социология: новые подходы к институциональному и сетевому анализу/ Сост. и науч. ред. В.В. Радаев. М.: РОССПЭН, 2002. С. 3-18.
43. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения: Избранное / Д. Рикардо. - М.: ЭКСМО, 2007.
44. Рих А. Хозяйственная этика / А. Рих. - М.: Посев, 1996.
45. Резнік О.С. Економічні чинники шлюбу та співжиття у Європі: гендерні аспекти// [http://i-soc.com.ua/files/ReznikO\\_Usoc\\_2013\\_4.pdf](http://i-soc.com.ua/files/ReznikO_Usoc_2013_4.pdf)
46. Рязанцев И. П. Экономическая социология: Региональный аспект: Учеб. пособие. - М.: Акад. проект, 2005.
47. Савицька Н.Л. Модель людини в економіці: теорія та реальність // [http://www.business-inform.net/pdf/2012/6\\_0/25\\_27.pdf](http://www.business-inform.net/pdf/2012/6_0/25_27.pdf)

48. Силласте Г. Г. Экономическая социология / Г. Г. Силласте. – М. : Гайдарики, 2005. – 383 с.
49. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К.: Порт-Рояль.- 2001.- 593с.
50. Соколова Г.Н. Экономическая социология. Минск. : Вышэйяя школа, 1998. – 368 с. // <http://www.twirpx.com/file/430468/>
51. Соколова Г.Н., Кобяк О.В. Экономическая социология. Курс лекций. - Мн.: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2005. – 188 с. // [http://tourlib.net/books\\_others/sokolova.htm](http://tourlib.net/books_others/sokolova.htm)
52. Соціологія праці та зайнятості: шляхи інституціоналізації і перспективи розвитку // К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – 157 с. // [http://ipk-dszu.kiev.ua/krugli\\_stoli/materials/Soc-praz%202014.pdf](http://ipk-dszu.kiev.ua/krugli_stoli/materials/Soc-praz%202014.pdf)
53. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода. - СПб., 1999. - 326 с.
54. Харченко Н. Різноманітність аспектів бідності: спроба соціологічного аналізу/ Наукові записки. Том 7. Політологія, соціологія. – С.38-49// <http://www.kiis.com.ua/materials/articles/poverty.pdf>
55. Чернин И.М. Экономическая социология: (Курс лекций). - Донецк, ДонГАУ, 2003. - 170 с.
56. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. К.: Основи, 1995.- 528 с.
57. Ядранський Д.М. Соціальні відносини праці в інформаційній економіці // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2012. № 50 // [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/visnik\\_50\\_137.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/visnik_50_137.pdf)

**Для нотатків**

